

วารสารนิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
THAMMASAT LAW JOURNAL

ชื่อเรื่อง: แนวทางด้านกฎหมายในการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดในประเทศไทย: กรณีการกระทำผิดฐานอื่นสืบเนื่องจากการเสพยาเสพติด

ชื่อผู้แต่ง: ภัทรวรรณ ทองใหญ่

การอ้างอิงที่แนะนำ: ภัทรวรรณ ทองใหญ่, 'แนวทางด้านกฎหมายในการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดในประเทศไทย: กรณีการกระทำผิดฐานอื่นสืบเนื่องจากการเสพยาเสพติด' (2568) 54(1) วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 39.

ผู้สนับสนุนหลัก

**SATYAPON
& PARTNERS**
THAILAND Intellectual Property Law Firm

**Baker
McKenzie.**

Seri Manop & Doyle

ผู้สนับสนุนร่วม

CSBC
LAW OFFICES
www.csbc.law.firm

WEERAWONG C&P
WEERAWONG, CHINNAVAT & PARTNERS LTD.

DS&B DOMNERN
SOMGIAT
& BOONMA

โครงการวารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เลขที่ 2 ถนนพระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง

เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200 โทร. 02 613 2109 อีเมล tu.lawjournal@tu.ac.th

แนวทางด้านกฎหมายในการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด ในประเทศไทย : กรณีการกระทำผิดฐานอื่น สืบเนื่องจากการเสพยาเสพติด*

The Legal Approaches to Drug Abuse Treatment and Rehabilitation in Thailand: The Cases of Drug-related Offences

ภัทรวรรณ ทองใหญ่[†]

นักศึกษาลัทธิสุตรนิติศาสตร์ดุสิตบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Pattarawan Thongyai

LLD candidate, faculty of law, Thammasat University

วันที่รับบทความ 18 พฤศจิกายน 2567; วันที่แก้ไขบทความ 6 มกราคม 2568; วันที่ตอบรับบทความ 14 มกราคม 2568

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้ ได้กล่าวถึง แนวทางด้านกฎหมายในการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดในประเทศไทย ในกรณีการกระทำผิดฐานอื่นสืบเนื่องจากการเสพยาเสพติด ผู้เขียนได้สนับสนุนให้มีการหันเหตัวผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดไปบำบัดรักษาตั้งแต่จุดเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยนำข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำผิดแต่ละคนมาพิจารณาประกอบ อันจะช่วยส่งผลให้การบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ผู้เขียนจึงได้เสนอแนะให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา 114 กล่าวคือ ในส่วนของฐานความผิดที่ผู้ต้องหาสิทธิเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูให้ขยายความรวมถึงกระทำผิดฐานอื่น ๆ ซึ่งเป็นความผิดเล็กน้อย สืบเนื่องจากการเสพ

* บทความฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ ภัทรวรรณ ทองใหญ่, 'แนวทางด้านกฎหมายในการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดในประเทศไทย' (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2567).

[†] น.บ. (เกียรตินิยม อันดับหนึ่ง) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, Msc. Criminal Justice Policy, London School of Economics and Political Science: LSE, เนติบัณฑิตไทย, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ยาเสพติดด้วย โดยหันเหผู้กระทำความผิดฐานอื่นสืบเนื่องจากยาเสพติดที่มีใช้ความผิดร้ายแรงให้สามารถเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดโดยสมัครใจในชั้นก่อนฟ้อง ในกรณีที่ผู้ต้องหาและผู้เสียหายสามารถตกลงไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาได้ ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 หรือพนักงานอัยการมีคำสั่งชะลอฟ้อง ในคดีที่รัฐเป็นผู้เสียหาย

คำสำคัญ : ยาเสพติด การกระทำความผิดฐานอื่นเนื่องจากการเสพยาเสพติด การบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด

Abstract

This article addresses the legal approach to drug abuse treatment and rehabilitation in Thailand in the case of drug-related offences. The author maintains that referring people with drug use disorders to treatment at an early stage of the criminal justice system, considering differences among individuals, leads to a much greater likelihood of effective treatment and rehabilitation. The main proposed legal amendments are to modify Narcotic Drugs Code Section 114, which concerns alleged offenders who are entitled to rehabilitation plans, to include those who have committed low-level drug-related crimes. In this regard, voluntary drug users who commit minor drug-related offences shall be diverted to health-care service agencies if a memorandum of agreement between an alleged offender and an injured person is completed according to Dispute Mediation Act B.E. 2562, or public prosecutors grant suspension of prosecution in the case of public-order offences.

Keywords: drugs, drug-related offences, drug treatment and rehabilitation

1. บทนำ

อาชญากรรมเกี่ยวกับยาเสพติดมีประวัติความเป็นมาอันยาวนานและมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น โดยจำนวน ผู้ใช้ยาเสพติดทั่วโลกมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากรายงานสถานการณ์ยาเสพติดโลก (World Drug Report 2022) ของสำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC: United Nations Office on Drugs and Crime) พบว่าในปี พ.ศ. 2563 ผู้ใช้ยาเสพติดทั่วโลกมีจำนวนประมาณ 284 ล้านคน ในช่วงอายุระหว่าง 15 – 64 ปี โดยคิดเป็นอัตราเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 26 จากปี พ.ศ. 2553 ซึ่งมีจำนวนผู้ใช้ยาเสพติดประมาณ 226 คน¹ อนึ่ง ภายหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 (Covid – 19) ประกอบกับการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดของเทคโนโลยี ส่งผลให้กลุ่มผู้ค้ายาเสพติดปรับตัวและแสวงหาประโยชน์จากเทคโนโลยีโดยเปลี่ยนมาใช้รูปแบบการค้ายาเสพติดผ่านช่องทางออนไลน์² ผู้เสพจึงสามารถเข้าถึงยาเสพติดได้สะดวกมากยิ่งขึ้นและความเสี่ยงที่จะถูกจับกุมลดลง³

ในส่วนของประเทศไทย สถานการณ์แพร่ระบาดและความต้องการยาเสพติดในประเทศยังอยู่ในระดับที่สูง ในขณะที่ยาเสพติดมีราคาถูกลง ผู้เสพจึงสามารถหายาเสพติดเพื่อเสพได้อย่างต่อเนื่อง จนนำไปสู่ภาวะเสพติดเรื้อรังและอาการทางจิตเวชจากยาเสพติด สุ่มเสี่ยงต่อการประกอบอาชญากรรมรูปแบบต่าง ๆ ที่อาจสร้างผลกระทบต่อสังคมเป็นวงกว้าง⁴ จากรายงานผลการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ประจำปีงบประมาณ 2560 ของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดที่ได้สำรวจความคิดเห็นของประชาชนพบว่า ปัญหายาเสพติดส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของประชาชนโดยทั่วไปอีกด้วย กล่าวคือ ประชาชนที่ระบุว่า หมู่บ้านหรือชุมชนของตนเองประสบปัญหายาเสพติดมีจำนวนร้อยละ 22.7 โดยปัญหาที่สร้างความเดือดร้อนให้แก่คนในหมู่บ้านหรือชุมชนมากที่สุด ได้แก่ การกระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน การส่งเสียงดังก่อความรำคาญ แก๊งมอเตอร์ไซด์ซึ่ง การทะเลาะวิวาท และการกระทำความผิดเกี่ยวกับร่างกาย ตามลำดับ⁵ ดังนี้ จะเห็นได้ว่า ปัญหายาเสพติดนอกจากจะส่งผลกระทบต่อผู้เสพยาเสพติดเองแล้วยังส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของประชาชนโดยทั่วไปอีกด้วย ในรูปแบบของการกระทำความผิดอาชญาฐานอื่น ๆ สืบเนื่องจากการเสพยาเสพติด (drug – related crime)

ภายหลังจากการประชุมสมัชชาสหประชาชาติสมัยพิเศษว่าด้วยปัญหายาเสพติดของโลก ค.ศ. 2016 (United Nations General Assembly Special Session 2016 – UNGASS 2016) ที่ประชุมได้วางกรอบแนวคิดใหม่เกี่ยวกับการแก้ปัญหายาเสพติด โดยให้รัฐสมาชิกดำเนินการแก้ไขปัญหายาเสพติด

¹ United Nation on Drugs and Crime, 'World Drug Report 2022: Booklet 2 Global Overview of Drug Demand and Drug Supply 2022,' <https://www.unodc.org/res/wdr2022/MS/WDR22_Booklet_2.pdf> สืบค้นเมื่อ 10 กรกฎาคม 2567.

² นโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยการป้องกัน ปราบปรามและแก้ไขปัญหายาเสพติด (พ.ศ. 2566-2570) 1.

³ เพ็งอ้าง, 22.

⁴ เพ็งอ้าง, 2.

⁵ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กระทรวงยุติธรรม, 'รายงานผลการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ประจำปีงบประมาณ 2560,' 4 <<https://www.oncb.go.th/ebookLibrary/รายงานงานยาเสพติดประจำปี 2560.pdf>> สืบค้นเมื่อ 12 เมษายน 2562.

โดยใช้สาธารณชนนำทาง มุ่งเน้นการดูแลสุขภาพผู้เสพยาซึ่งเป็นผู้ป่วยแบบบูรณาการโดยมีการคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนอย่างครอบคลุม⁶ ประเทศไทยได้นำกรอบแนวคิดดังกล่าวมาปรับใช้ในการจัดการปัญหายาเสพติดภายใต้นโยบายการลดทอนความเป็นอาชญากรรมตามประมวลกฎหมายยาเสพติด อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาบทบัญญัติประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา 114 พบว่า ในชั้นก่อนฟ้องผู้ผิดการันอันควรสงสัยว่า กระทำผิดฐานเสพยาหรือครอบครองยาเสพติดเพื่อเสพ จะมีโอกาสเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูการติดยาเสพติดก็ต่อเมื่อไม่ปรากฏว่า ผู้นั้นเป็นผู้ต้องหาหรืออยู่ในระหว่างถูกดำเนินคดีในความผิดอื่นซึ่งเป็นความผิดที่มีโทษจำคุกหรืออยู่ในระหว่างรับโทษจำคุกตามคำพิพากษาของศาล ส่งผลให้ผู้เสพและกระทำความผิดฐานอื่นซึ่งเป็นความผิดไม่ร้ายแรงสืบเนื่องจากการเสพยาหรือติดยาเสพติด (drug – related crimes) ไม่สามารถเข้าสู่กระบวนการบำบัดฟื้นฟูได้ตั้งแต่ต้นน้ำของระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและต้องถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย ทั้งนี้ การใช้โทษจำคุกกับผู้กระทำความผิดในคดียาเสพติดในส่วนของผู้เสพ ผู้ครอบครองยาเสพติดเพื่อเสพย่อมส่งผลกระทบในทางลบต่อผู้กระทำความผิดทั้งในมิติด้านสุขภาพและการกลับคืนสู่สังคม⁷

อนึ่ง การที่รัฐจะแก้ไขปัญหายาเสพติดได้อย่างยั่งยืนจะต้องเริ่มต้นที่ตัวผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดเป็นสำคัญ โดยมีการนำข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดแต่ละรายมาพิจารณาประกอบด้วย ดังนั้น ผู้เขียนจึงได้ดำเนินการศึกษาประเด็นปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับการลดทอนความเป็นอาชญากรรมของคดียาเสพติดในทางข้อเท็จจริง (*De facto Decriminalization*)⁸ ภายใต้ประมวลกฎหมายยาเสพติดมาตรา 114 รวมทั้งได้สัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญด้านยาเสพติดและผู้เสพ⁹ เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะ

⁶ ณัฐพล ยิ่งกล้า, ‘กระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 <<http://library2.parliament.go.th/ebook/content-issue/2561/hi2561-008.pdf>> สืบค้นเมื่อ 17 ตุลาคม 2563.

⁷ Anja Busse, ‘Treatment and Care for People with Drug Use Disorder in Contact with the Criminal Justice System as An Alternatives to Conviction or Punishment’ <https://www.unafei.or.jp/publication/pdf/RS_No107_6_VE_Busse_2.pdf> สืบค้นเมื่อ 16 ตุลาคม 2562.

⁸ การลดทอนความเป็นอาชญากรรมในทางข้อเท็จจริง (*De facto Decriminalization*) เกิดขึ้นในกรณีที่บทบัญญัติของกฎหมายได้สร้างการเป็นความผิดอาญาออกจากการกระทำบางอย่าง กล่าวอีกนัยหนึ่ง การกระทำนั้นยังคงเป็นความผิดอาญาตามกฎหมาย แต่รัฐได้กำหนดนโยบายให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมไม่ว่าจะเป็นตำรวจหรือพนักงานอัยการสามารถใช้ดุลพินิจงดเว้นการบังคับใช้กฎหมายเพื่อดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดบนพื้นฐานของแนวคิดที่ว่า การดำเนินคดีอาญากับกรณีดังกล่าวอาจเป็นการขัดต่อศีลธรรมหรือเป็นการใช้ทรัพยากรอย่างไม่มีประสิทธิภาพ.

⁹ การนำเสนอผลการสัมภาษณ์ประกอบการเขียนบทความฉบับนี้ ในส่วนของผู้เสพยาผู้เขียนได้นำเสนอผลการสัมภาษณ์ในภาพรวมและผู้เขียนได้ใช้รหัสแทนชื่อและข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์ในส่วนของผู้เชี่ยวชาญ รหัส A1 - A10 ดังนี้

- A1 ตัวแทนจากเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์
- A2 ตัวแทนจากนักวิชาการ
- A3 ตัวแทนจากพนักงานสอบสวน
- A4 ตัวแทนจากผู้พิพากษา
- A5 ตัวแทนจากพนักงานอัยการ
- A6 ตัวแทนจากเจ้าหน้าที่ศูนย์บำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด ภาครัฐ
- A7 ตัวแทนจาก ป.ป.ส.
- A8 ตัวแทนจากภาคสังคม
- A9 ตัวแทนจากคณะกรรมการบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด
- A10 ตัวแทนจากเจ้าหน้าที่ศูนย์บำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด ภาคเอกชน.

ในการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา 114 ในประเด็นเกี่ยวกับฐานความผิดที่ผู้ต้องหา มีสิทธิเข้ารับการบำบัดฟื้นฟู ให้ขยายความรวมถึง กระทำผิดเล็กน้อยฐานอื่น ๆ สืบเนื่องจากการเสพยาเสพติด (drug – related crimes) โดยมีการกำหนดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนว่า “drug – related crime” หมายความว่า ความผิดฐานใดบ้าง เพื่อให้โอกาสผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดฐานอื่นสืบเนื่องจากการเสพยาเสพติด และสำนึกผิดในการกระทำ สามารถเข้ารับการบำบัดรักษาได้ตั้งแต่โอกาสแรกที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้ ในคดีความผิดที่มีผู้เสียหายต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายด้วย ย่อมเป็นการแก้ไขปัญหาที่สาเหตุของการกระทำผิดได้อย่างแท้จริง อีกทั้งยังเป็นการลดปัญหาความขัดแย้งและสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นในสังคม

ในบทความฉบับนี้ ผู้เขียนได้นำเสนอเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการเสพยาเสพติดกับการกระทำผิดในคดียาเสพติด แนวทางด้านกฎหมายในการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดในต่างประเทศ : กรณีการกระทำผิดอาญาสืบเนื่องมาจากยาเสพติด วิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดฐานความผิดที่ผู้ต้องหา มีสิทธิเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดในกระบวนการขึ้นก่อนฟ้องของประเทศไทย บทสรุปและข้อเสนอแนะ

2. ความสัมพันธ์ระหว่างการเสพยาเสพติดกับการกระทำผิดในคดียาเสพติด

ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเสพยาเสพติดกับการกระทำผิดในคดียาเสพติดบนพื้นฐานแนวคิดที่ว่า “ยาเสพติด คือ สาเหตุประการหนึ่งของการประกอบอาชญากรรม drugs cause crimes” โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสพยาเสพติดที่นำไปสู่การกระทำผิดฐานอื่นสืบเนื่องมาจากยาเสพติด โดยผู้เขียนแบ่งหัวข้อในการนำเสนอออกเป็น 2 หัวข้อ กล่าวคือ ความสัมพันธ์ระหว่างยาเสพติดกับการประกอบอาชญากรรม และลักษณะการกระทำความผิดในคดียาเสพติด ดังนี้

2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างยาเสพติดกับการประกอบอาชญากรรม

Paul J. Goldstein ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ของยาเสพติดกับการประกอบอาชญากรรม ผลการศึกษาพบว่า ยาเสพติดกับอาชญากรรมมีความสัมพันธ์กันใน 3 รูปแบบ (A Tripartite conceptual framework)¹⁰ มีรายละเอียดสามารถสรุปได้ ดังนี้

(1) ความสัมพันธ์ของยาเสพติดที่ส่งผลต่อสภาพจิตใจและการประกอบอาชญากรรม (The Psycho – pharmacological model)

การเสพยาเสพติดมีความสัมพันธ์กับการประกอบอาชญากรรม กล่าวคือ ยาเสพติดส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของผู้เสพ ระบบความจำถูกทำลายตลอดจนสูญเสียความทรงจำ หรือที่ในทางการแพทย์

¹⁰ Goldstein, P. J., ‘The Drugs’ Violence Nexus: A Tripartite Conceptual Framework’, Journal of Drug Issues, 15 (4), pp 493 – 506, 1985 อ้างถึงใน Paul J. Goldstein, The Relationship between drugs and violence in the United States of America, (online) <https://www.unodc.org/pdf/world_drug_report_1997/CH3/Box3B.pdf> สืบค้นเมื่อ 1 สิงหาคม 2567.

เรียกว่า โรคสมองติดยา (brain addiction theory)¹¹ และเป็นสาเหตุที่ทำให้มีอาการทางจิตเวช ทั้งนี้ สารเสพติดจะทำลายระบบการรับรู้หรือความอดทนอดกลั้นต่อความละอยและความเกรงกลัวต่อการกระทำผิด ผู้เสพจึงมักที่จะมีพฤติกรรมที่ใช้ความรุนแรงและลงมือกระทำความผิดเนื่องจากฤทธิ์ของยาเสพติด

(2) ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพบังคับทางเศรษฐกิจกับการประกอบอาชญากรรม (The Economic – compulsive model)

ผู้เสพจำเป็นต้องประกอบอาชญากรรมเพื่อให้ได้เงินมาซื้อยาเสพติดเพื่อเสพเนื่องจากยาเสพติดมีราคาค่อนข้างสูง ในบางสถานการณ์อาจแฝงด้วยการกระทำที่มีลักษณะใช้ความรุนแรง เช่น การปล้นทรัพย์ ขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นปฏิกิริยาตอบโต้ของผู้เสียหายหรือเหยื่อ การใช้อาวุธในการกระทำความผิด ตลอดจนอาการทางจิตเวชของผู้เสพ¹²

(3) ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายหรือขบวนการค้ายาเสพติดกับการประกอบอาชญากรรม (The Systemic model)

รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายหรือขบวนการค้ายาเสพติดในตลาดมืดมักใช้ความรุนแรงในการประกอบธุรกิจ การแข่งขันระหว่างผู้ค้า ความขัดแย้งและข้อพิพาทเกี่ยวกับเขตพื้นที่ในการค้ายาเสพติด ปัญหาเกี่ยวกับหนี้สินและการทวงหนี้ นำไปสู่การประกอบอาชญากรรมที่ใช้ความรุนแรง เช่น การทำร้ายร่างกาย การฆาตกรรม เป็นต้น¹³

นอกจากนี้ จากการศึกษาทางด้านเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับความเชื่อมโยงของการเสพยาเสพติดกับการประกอบอาชญากรรมฐานอื่น พบว่า การที่รัฐกำหนดให้ยาเสพติดเป็นสิ่งผิดกฎหมายส่งผลให้การก่ออาชญากรรมมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ไม่ใช่ฤทธิ์ของยาเสพติดเองเท่านั้น ทั้งนี้ การที่ยาเสพติดเป็นสิ่งผิดกฎหมายทำให้เกิดผลต่าง ๆ ตามมา ได้แก่ (1) การบีบให้ยาเสพติดราคาสูงขึ้น (2) การจ้างงานเกิดความไม่แน่นอนเพราะต้องใช้เวลาและความพยายามอย่างมากในการหาแหล่งค้ายาที่ปลอดภัย (3) ความยากลำบากในการทำงานเพราะการเฝ้าระวังและจับกุมของตำรวจ และ (4) การยึดเยี่ยผู้เสพยาเข้าสู่วัฒนธรรมรองของการเป็นอาชญากร โดยกฎหมายดังกล่าวบีบให้เขาเหล่านั้นกลายเป็นอาชญากรและทำผิดกฎหมายในที่สุด จึงแสดงให้เห็นว่า การทำให้ยาเสพติดเป็นสิ่งผิดกฎหมาย การเสพยาเสพติด และการก่ออาชญากรรมมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน¹⁴ ดังที่ผู้เขียนจะได้อธิบายในหัวข้อต่อไปเกี่ยวกับลักษณะของการกระทำความผิดในคดียาเสพติด

¹¹ กระทรวงสาธารณสุข กรมการแพทย์ อธิบายว่า โรคสมองติดยา (Brain addiction Theory) เกิดจากฤทธิ์ของยาเสพติดมีผลต่อสมอง มีพยาธิสภาพของสารสื่อประสาทและสมองส่วนการรู้คิดการยับยั้งชั่งใจ การแสดงออกทางอารมณ์และพฤติกรรมต่างไปจากคนปกติทั่วไป กระทรวงสาธารณสุข, กรมการแพทย์, แนวทางการคัดกรอง การประเมินความรุนแรง การบำบัดรักษา การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด สำหรับศูนย์คัดกรอง สถานพยาบาลยาเสพติดและสถานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ตามประมวลกฎหมายยาเสพติด (2565) 1.

¹² Goldstein, P. J. (เชิงอรรถ 10).

¹³ เพิ่งอ้าง.

¹⁴ Kaplan J, 'The Hardest Drug: Heroin and Public Policy' (Chicago and London: University of Chicago 1983) อ้างถึงใน ศุภาพิชญ์ มณีนาถ, 'ความสัมพันธ์ระหว่างอาชญากรรมยาเสพติดและอาชญากรรมเกี่ยวกับทรัพย์สิน' (วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ 2562) 25.

2.2 ลักษณะของการกระทำความผิดในคดียาเสพติด

การกระทำความผิดในคดียาเสพติดมีอยู่ด้วยกันหลายรูปแบบ ตั้งแต่การผลิต นำเข้า ส่งออก จำหน่าย มีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดให้โทษหรือแม้แต่ในกรณีของการเสพยาเสพติดซึ่งในหลาย ๆ ประเทศยังคงบัญญัติให้เป็นความผิดอาญา สำหรับประเทศไทย การเสพยาเสพติดให้โทษ วัตถุออกฤทธิ์ หรือสารระเหย และการมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดเพื่อเสพยังคงถูกกำหนดไว้เป็นความผิดอาญา ตามประมวลกฎหมายยาเสพติด เว้นแต่การเสพเพื่อการรักษาโรคตามคำสั่งของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม หรือผู้ประกอบวิชาชีพทันตกรรม ผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทยประยุกต์ หรือหมอพื้นบ้านตามกฎหมายว่าด้วยวิชาชีพแผนไทย หรือเสพเพื่อการศึกษาวิจัย อย่างไรก็ดี การเสพหรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดเพื่อเสพมิใช่ความผิดร้ายแรงเกี่ยวกับยาเสพติด¹⁵

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างยาเสพติดกับการประกอบอาชญากรรมที่ได้กล่าวมาข้างต้น “ผู้เสพ” จึงอาจเข้าไปเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดฐานอื่นที่เกี่ยวกับยาเสพติดโดยตรง เช่น การครอบครอง การจำหน่าย รวมทั้งความผิดฐานอื่น ๆ ที่เป็นผลสืบเนื่องจากการกระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติดซึ่งเป็นความผิดประฐาน (drug – related crimes) สามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม¹⁶ ดังนี้

(1) การกระทำความผิดที่เกิดจากการออกฤทธิ์ของสารเสพติด (Psycho – pharmacological offences) อิทธิพลของยาเสพติดส่งผลให้ผู้เสพมีพฤติกรรมที่ก้าวร้าว รุนแรงและกระทำความผิดฐานอื่น ๆ เช่น ความผิดเกี่ยวกับชีวิตร่างกาย ความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินที่มีลักษณะรุนแรง

(2) การกระทำความผิดที่มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเงินไปซื้อยาเสพติด (Economic – compulsive offences) เพื่อนำมาใช้เสพ ได้แก่ ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน (acquisitive crime) เช่น ลักทรัพย์ ยักยอก ฉ้อโกง หรือความผิดที่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม (consensual crime) เช่น การค้าประเวณี การจำหน่ายยาเสพติดเพื่อแลกกับการได้ยาเสพติดไปเสพ

(3) การกระทำความผิดที่เกี่ยวข้องกับตลาดค้ายาเสพติด (systemic offences) การกระทำความผิดมักจะมีลักษณะรุนแรง เช่น การทำร้ายร่างกาย การฆาตกรรมเพื่ออำนวยความสะดวก หรือสนับสนุนให้กลไกตลาดสำหรับการค้ายาเสพติดผิดกฎหมายสามารถดำเนินไปได้ตามวัตถุประสงค์

ดังนั้น การเสพยาเสพติดจึงมีความสัมพันธ์กับการกระทำความผิดในคดียาเสพติด ไม่ว่าจะเป็นอาชญากรรมที่เกิดจากการกระทำความผิดโดยตรง เช่น การครอบครอง การค้ายาเสพติดตลอดจนอาชญากรรมที่เป็นผลสืบเนื่องจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ได้แก่ อาชญากรรมที่ได้รับอิทธิพลจากการใช้และการออกฤทธิ์ของสารเสพติด เช่น ความผิดเกี่ยวกับชีวิตร่างกาย ความผิด

¹⁵ ประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา 1 “ในประมวลกฎหมายนี้ “ความผิดร้ายแรงเกี่ยวกับยาเสพติด” หมายความว่า ความผิดเกี่ยวกับการผลิต นำเข้า ส่งออก จำหน่าย หรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติด เว้นแต่มีไว้ในครอบครองเพื่อเสพ และให้หมายความรวมถึงการสมคบ สนับสนุน ช่วยเหลือ หรือพยายามกระทำความผิดดังกล่าวด้วย”.

¹⁶ The European Monitoring Center for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA), ‘Drugs and crime- a complex relationship 2550’ <https://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_44774_EN_Dif16EN.pdf> สืบค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2563.

เกี่ยวกับเพศที่มีลักษณะรุนแรง ตลอดจนอาชญากรรมที่เป็นผลมาจากการติดยาหรือต้องพึ่งพิงยาเสพติด เช่น การกระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินเพื่อแลกกับการนำเงินไปซื้อยาเสพติด การค้าประเวณี เป็นต้น นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูพบว่า การเสพยาเสพติดส่งผลกระทบต่อระบบคิดและอารมณ์ของผู้เสพ ตลอดจนการประกอบอาชญากรรมฐานอื่นซึ่งเป็นความผิดเล็กน้อยสืบเนื่องจากการเสพยาเสพติด เช่น การลักทรัพย์ เอะอะโวยวายทำให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อนรำคาญ เป็นต้น

3. แนวทางด้านกฎหมายในการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดในต่างประเทศ : กรณีการกระทำผิดอาญาสืบเนื่องจากยาเสพติด

ในหัวข้อนี้ ผู้เขียนจะได้กล่าวถึงแนวทางด้านกฎหมายในการหันเหผู้กระทำความผิดอาญาฐานอื่นสืบเนื่องจากยาเสพติดเพื่อเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดในประเทศสหรัฐอเมริกา มลรัฐฟลอริดา และประเทศอังกฤษมีรายละเอียดสามารถสรุปได้ ดังนี้

3.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา : มลรัฐฟลอริดา

ผู้เขียนได้เลือกศึกษามาตรการทางกฎหมายและแนวทางการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดของมลรัฐฟลอริดา เนื่องจากเป็นต้นแบบการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดภายใต้รูปแบบของ ศาลยาเสพติด (Drug Court) ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นในสหรัฐอเมริกาเป็นครั้งแรกที่ ไมอามี แดดดี เคาน์ตี (Miami-Dade County) มลรัฐฟลอริดาเมื่อปี ค.ศ. 1989¹⁷ ขณะนั้นนโยบายทางอาญาด้านยาเสพติดของประเทศสหรัฐอเมริกามุ่งเน้นที่การปราบปรามยาเสพติดภายใต้นโยบายการประกาศสงครามกับยาเสพติด “war on drugs” อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากข้อมูลสถิติพบว่าผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดจำนวนมากที่มีลักษณะสำคัญร่วมกัน 3 ประการ กล่าวคือ 1) พฤติกรรมการกระทำผิดเกิดจากการใช้สารเสพติด 2) ผู้กระทำความผิดเคยมีประวัติถูกดำเนินคดีมาแล้วอย่างน้อยหนึ่งครั้งหรือมากกว่า 3) ถูกดำเนินคดีในความผิดไม่ร้ายแรง (non-violent crimes) ดังนั้น การดำเนินคดีอาญาในระบบกระบวนการยุติธรรมปกติไม่สามารถแก้ปัญหาการกระทำผิดซ้ำของผู้กระทำความผิดในคดียาเสพติดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าวผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาจึงได้ร่วมกันพูดคุยหาทางออก และเสนอแนะแนวทางการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดภายใต้รูปแบบของ ศาลยาเสพติด (Drug Court Model) โดยคำนึงถึงสาเหตุการกระทำผิดที่แตกต่างกันและลักษณะเฉพาะของผู้กระทำความผิดแต่ละคน ทั้งนี้ เพื่อตัดผู้กระทำความผิดออกจากวัฏจักรการกระทำผิดซ้ำนั่นเอง¹⁸

¹⁷ จากข้อมูลสถิติ ณ วันที่ 13 ตุลาคม 2566 มลรัฐฟลอริดา มีศาลยาเสพติดสำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ (adult drug court) จำนวน 51 แห่ง และ ศาลยาเสพติดสำหรับเด็กและเยาวชน (juvenile drug court) จำนวน 14 แห่ง <<https://www.flcourts.gov/Resources-Services/Office-of-Problem-Solving-Courts/Drug-Courts>> สืบค้นเมื่อ 13 ตุลาคม 2566.

¹⁸ Kristen DeVall, Christina Lanier, and Lindsay J. Baker, ‘Painting the Current Picture: A national Report on Treatment Courts in the United States’ (2023) National Drug Court Resource Center 2.

การทำงานของศาลยาเสพติดประกอบไปด้วยวิชาชีพ ได้แก่ ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ทนายจำเลย ผู้เชี่ยวชาญด้านการบำบัดฟื้นฟู พนักงานคุมประพฤติและเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยกระบวนการพิจารณารวมทั้งการบำบัดฟื้นฟูจะตั้งอยู่บนหลักความสมัครใจของผู้กระทำผิด กฎหมายหลักที่กำหนดมาตรการทางกฎหมายในการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดในรูปแบบของศาลยาเสพติด ได้แก่ รัฐบัญญัติฟลอริดา ค.ศ. 2004 (The 2004 Florida Statute)¹⁹ ซึ่งจัดแบ่งการดำเนินงานภายใต้ศาลยาเสพติดออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ กระบวนการความร่วมมือแบบบูรณาการก่อนการพิจารณาคดีของศาลหรือกระบวนการหันเหคดีในขั้นก่อนการพิจารณาคดีของศาล (Pre – trial intervention program) และกระบวนการบำบัดฟื้นฟูในชุมชนภายใต้เงื่อนไขการคุมประพฤติ (Terms and conditions of probation; community residential drug punishment centers)²⁰

เมื่อพิจารณารัฐบัญญัติฟลอริดา ค.ศ. 2004 (The 2004 Florida Statutes) ลักษณะที่ 948 (Chapter 948) ผู้มีสิทธิเข้าสู่กระบวนการบำบัดฟื้นฟูของศาลยาเสพติดตามกระบวนการหันเหคดีในขั้นก่อนการพิจารณาคดีของศาล (Pre-trial intervention program) ต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้

(1) บุคคลซึ่งกระทำความผิดอาญาครั้งแรกในความผิดอาญาเล็กน้อย²¹ (misdemeanor) หรือ ความผิดอาญาร้ายแรงในระดับที่ 3 (felony of the third degree) หรือ

¹⁹ The 2004 Florida Statutes <http://www.leg.state.fl.us/Statutes/index.cfm?App_mode=Display_Statute&Search_String=&URL=Ch0948/SEC08.HTM&Title=-%3E2004-%3ECh0948-%3ESection%2008#0948.08> สืบค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2566.

²⁰ ญัตตินัย สุภัทรกุล, ‘มาตรการทางกฎหมายในการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด : ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายว่าด้วยการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดกับรูปแบบบูรณาการของศาลยาเสพติดในต่างประเทศ’ (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต 2549) 76-78.

²¹ The 2004 Florida Statute section 775.08 และ section 775.081 ได้จัดแบ่งความผิดอาญาออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ความผิดอาญาร้ายแรง (felony) และ ความผิดอาญาเล็กน้อย (misdemeanor) และมีการกำหนดโทษทางอาญาแยกตามประเภทความผิดไว้ใน section 775.082 และ section 775.083 ดังนี้

“1) ความผิดอาญาร้ายแรง (felony) หมายถึง ความผิดที่มีอัตราโทษประหารชีวิตหรือจำคุกมากกว่า 1 ปี สามารถแบ่งประเภทตามระดับตามความร้ายแรงของพฤติการณ์การกระทำผิดได้เป็น 5 ระดับ ได้แก่

- ความผิดอาญาร้ายแรงขั้นสุด (capital felony) ได้แก่ ความผิดอาญาที่มีโทษประหารชีวิตหรือมีอัตราโทษจำคุกตลอดชีวิตโดยไม่มีการพักการลงโทษ

- ความผิดอาญาร้ายแรงต่อชีวิต (Life felony) กรณีที่กระทำความผิดหลัง 1 กรกฎาคม ค.ศ. 1995 จะมีระวางโทษจำคุกตลอดชีวิตหรือโทษจำคุกไม่เกินโทษจำคุกตลอดชีวิต

- ความผิดอาญาร้ายแรงระดับ 1 (Felony of the first degree) กำหนดไว้สำหรับความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 30 ปี และปรับไม่เกิน 15,000 ดอลลาร์ US.

2) ความผิดอาญาเล็กน้อย (misdemeanor) หมายถึง ความผิดที่มีกำหนดโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี สามารถแบ่งประเภทตามระดับตามความร้ายแรงของพฤติการณ์การกระทำผิดได้เป็น 2 ระดับ ได้แก่

- ความผิดอาญาเล็กน้อยระดับที่ 1 (Misdemeanor of the first degree) กำหนดไว้สำหรับความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี และปรับไม่เกิน 1,000 ดอลลาร์ US.

- ความผิดอาญาเล็กน้อยระดับที่ 2 (Misdemeanor of the second degree) กำหนดไว้สำหรับความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 60 วันและปรับไม่เกิน 500 ดอลลาร์ US.”

(2) บุคคลซึ่งเคยถูกพิพากษาลงโทษในการกระทำความผิดอาญาเล็กน้อย (misdemeanor) และต่อมาได้กระทำความผิดอีก โดยการกระทำความผิดครั้งหลังได้ถูกตั้งข้อหาว่าเป็นการกระทำความผิดอาญาเล็กน้อย (misdemeanor) หรือกระทำความผิดอาญาร้ายแรงระดับที่ 3 (felony of the third degree)²²

ทั้งนี้ ผู้กระทำความผิดต้องยินยอมและสมัครใจที่จะเข้าสู่กระบวนการบำบัดฟื้นฟูและยอมสละสิทธิในกระบวนการพิจารณาคดีในศาลอาญาปกติ ตลอดระยะเวลาการหันเหคดีเพื่อเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษา รวมทั้งได้รับความยินยอมจากพนักงานอัยการแห่งมลรัฐและผู้พิพากษาซึ่งนั่งพิจารณาคดีของผู้กระทำความผิดตั้งแต่เริ่มแรก อนึ่ง สำหรับคดีที่มีผู้เสียหายจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายด้วย²³

ต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐบัญญัติฟลอริดา มาตรา 948.08 (6) โดยเปิดโอกาสให้ผู้ซึ่งถูกตั้งข้อกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาร้ายแรงระดับที่ 2 (felony of the second degree) หรือระดับที่ 3 (felony of the third degree) เพื่อการซื้อหรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดให้โทษ ค่าประเวณี แก้ไขเปลี่ยนแปลงปกปิดทำลายพยานหลักฐาน ใช้จางวานหรือสนับสนุนสำหรับการซื้อยาเสพติด หรือหลอกลวงเพื่อให้ได้รับใบอนุญาตใช้ยาเสพติดบางประเภท สามารถเข้าสู่กระบวนการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดแทนที่การดำเนินคดีอาญาได้โดยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลและตรวจสอบอย่างใกล้ชิดของผู้พิพากษาหัวหน้าศาลในเขตอำนาจเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี หากไม่ปรากฏว่า ผู้นั้นเคยถูกตั้งข้อหาหรืออยู่ในระหว่างถูกดำเนินคดีในความผิดที่ใช้ความรุนแรง รวมถึงฆ่าคนตายโดยเจตนา ช่มชู้ กระทำชำเรา ซึ่งทรัพย์ ชูบังคับเพื่อเข้ายึดครองรถ (carjacking) ซึ่งทรัพย์ในเคหสถาน หรืออาชญากรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรง และไม่เคยได้รับการพิจารณาให้เข้าสู่กระบวนการความร่วมมือแบบบูรณาการก่อนการพิจารณาคดีของศาลมาก่อน (Pre-trial intervention program)²⁴

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ในประเด็นเกี่ยวกับฐานความผิดที่ผู้กระทำความผิดมีสิทธิจะได้รับการหันเหเข้าสู่กระบวนการบำบัดฟื้นฟูในชั้นก่อนพิจารณาของศาล ตามมาตรา 948.06 (6) ได้ขยายความรวมถึงผู้กระทำความผิดอาญาร้ายแรงระดับ 2 หรือ ระดับที่ 3 สืบเนื่องจากการเสพหรือครอบครองยาเสพติดเพื่อเสพด้วย แต่ต้องเป็นการกระทำความผิดที่มีได้ใช้ความรุนแรง ซึ่งแตกต่างจากบทบัญญัติตามกฎหมายของประเทศไทย กล่าวคือ ผู้เสพหรือครอบครองยาเสพติดเพื่อเสพที่จะมีสิทธิเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษาในชั้นก่อนฟ้อง ต้องไม่ปรากฏว่าผู้นั้นเป็นผู้ต้องหาหรืออยู่ระหว่างถูกดำเนินคดีอาญาฐานอื่นที่มีโทษจำคุก

3.2 ประเทศอังกฤษ

สำหรับมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดในชั้นก่อนฟ้องของประเทศอังกฤษจะอยู่ในรูปแบบของการ “เตือนแบบมีเงื่อนไข” (conditional caution) ในชั้นตำรวจ

²² The 2004 Florida Statute section 948.08 (2).

²³ The 2004 Florida Statute section 948.08 (2).

²⁴ The 2004 Florida Statute section 948.08 (6) (a).

ตาม Criminal Justice Act 2003²⁵ โดยเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาซึ่งยอมรับว่าตนได้กระทำความผิดจริงและสมัครใจ สามารถเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูการติดยาเสพติด²⁶ แทนที่การดำเนินคดีอาญาได้

เมื่อพิจารณา Police and Criminal Evidence Act 1984 มาตรา 63B แก้ไขเพิ่มเติมโดย Drug Act 2005 ให้อำนาจเจ้าพนักงานตำรวจในการสุ่มตรวจหาสารเสพติดประเภท ก.²⁷ สำหรับผู้ต้องหาที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป และถูกจับกุมในข้อหาความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งใน 2 กลุ่มตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 63B (1A) ได้แก่ กลุ่มที่หนึ่ง ความผิดฐาน Trigger offences ตามที่กำหนดในคู่มือการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ (Code of practice for the detention, treatment and questioning of person by police officers) ออกตามความมาตรา 67(7B) แก้ไขเพิ่ม ค.ศ. 2016 ได้แก่ ความผิดฐานลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ฉ้อโกง ความผิดเกี่ยวกับการครอบครองยาเสพติดประเภท ก. การครอบครองเพื่อจำหน่ายยาเสพติดประเภท ก. เป็นต้น²⁸ และกลุ่มที่สองความผิดฐานอื่น ๆ ที่เจ้าพนักงานตำรวจตำแหน่งพนักงานสอบสวนขึ้นไปเห็นว่า มีเหตุอันควรเชื่อว่าการกระทำผิดนั้นเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการใช้ยาเสพติดประเภท ก. และอนุญาตให้มีการตรวจสอบหาสารเสพติดในผู้ต้องหารายดังกล่าว²⁹

ทั้งนี้ ผลการสุ่มตรวจหาสารเสพติดอาจถูกเปิดเผยเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจของเจ้าพนักงานตำรวจในการใช้มาตรการเตือนแบบมีเงื่อนไขโดยคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสังคม ควบคู่กับความร้ายแรงของการกระทำผิด พฤติการณ์แห่งคดี มุมมองของผู้เสียหายและชุมชน ประวัติ

²⁵ Criminal Justice Act 2003 section 23 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่สำคัญของมาตรการเตือนแบบมีเงื่อนไข (conditional caution) ไว้ 5 ประการ กล่าวคือ

- “(1) เจ้าพนักงานตำรวจมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะเชื่อได้ว่าผู้นั้นกระทำความผิด
- (2) พนักงานอัยการเจ้าของสำนวนเห็นว่ามีพยานหลักฐานเพียงพอต่อการฟ้องคดีต่อศาลแต่เห็นควรที่จะให้ใช้การเตือนแทนการฟ้องคดี
- (3) ผู้ต้องหาว่าจะกระทำความผิดยอมรับว่าตนได้กระทำความผิดจริง
- (4) เจ้าพนักงานตำรวจได้อธิบายผลของการเตือนแบบมีเงื่อนไขให้ผู้ต้องหาได้รับทราบและแจ้งถึงผลของการฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขการเตือน โดยอาจถูกดำเนินคดีอาญาสำหรับความผิดนั้น
- (5) ผู้ต้องหาต้องลงลายมือชื่อในเอกสาร ซึ่งมีเนื้อหาประกอบด้วยรายละเอียดเกี่ยวกับการกระทำความผิด ข้อความยอมรับว่าได้กระทำความผิดจริง ข้อความว่าผู้ต้องหายินยอมที่จะปฏิบัติตามเงื่อนไขการเตือนที่ให้ผู้กระทำผิดปฏิบัติ”.

²⁶ Code of Practice for Adult Conditional Cautions paragraph 2.14 ได้กำหนดเงื่อนไขให้ผู้ต้องหาว่าจะกระทำความผิดปฏิบัติ 3 ลักษณะ ได้แก่ “การบำบัดรักษาแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด (rehabilitation) การชดเชยเยียวยาความเสียหาย (reparation) และการลงโทษ (punishment)”.

²⁷ The Misuse of Drugs Act 1971 section 2 ได้กำหนดประเภทของยาเสพติด โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

- “1) ยาเสพติดประเภท ก. (Class A) เป็นกลุ่มที่สงวนไว้สำหรับยาเสพติดที่เป็นอันตรายมากและบดทอนที่รุนแรงที่สุด เช่น เฮโรอีน มอร์ฟิน โคเคน ยาอี แอลเอสดี (LSD) เป็นต้น
- 2) ยาเสพติดประเภท ข. (Class B) ได้แก่ กัญชา ยางกัญชา สารกระตุ้นที่มีฤทธิ์รุนแรง (oral amphetamines) และ
- 3) ยาเสพติดประเภท ค. (Class C) ซึ่งเป็นยาเสพติดที่มีอันตรายน้อยที่สุด ได้แก่ ยากล่อมประสาท (tranquilizers) สารกระตุ้นที่มีฤทธิ์อ่อน (some less potent stimulant) เป็นต้น”.

²⁸ ภัทรวรรณ ทองใหญ่, “การหันเหผู้กระทำความผิดออกจากระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา : ศึกษากรณีการหันเหในชั้นก่อนฟ้องในประเทศไทยและประเทศอังกฤษ” (2563) 4 วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 727, 736-738.

²⁹ เพิ่งอ้าง.

การกระทำผิด ผลที่อาจเกิดขึ้นจากการเตือนโดยมีเงื่อนไขหรือผลที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำผิด เป็นต้น³⁰

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าประเทศอังกฤษมีการใช้มาตรการหันเหผู้เสพยาเสพติดเพื่อเข้ารับการบำบัดรักษาแทนการดำเนินคดีอาญาโดยการเตือนแบบมีเงื่อนไขในชั้นตำรวจเจ้าพนักงานตำรวจสามารถใช้มาตรการ “เตือนแบบมีเงื่อนไข” (conditional caution) โดยความเห็นชอบของพนักงานอัยการ เพื่อหันเหผู้เสพรวมทั้งผู้ต้องหาว่ากระทำผิดเล็กน้อยที่มีเหตุอันควรเชื่อว่าการกระทำผิดนั้นเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการใช้ยาเสพติดและยอมรับว่าตนได้กระทำผิดจริง ออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาปกติเพื่อเข้ารับการบำบัดรักษาการติดยาเสพติดแทนที่การดำเนินคดีอาญา (rehabilitation conditions)

4. วิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดฐานความผิดที่ผู้ต้องหา มีสิทธิเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดในกระบวนการขึ้นก่อนฟ้อง ของประเทศไทย

มาตรการทางกฎหมายในการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดตามประมวลกฎหมายยาเสพติด โดยใช้กระบวนการทางสาธารณสุขภายใต้ระบบสมัครใจ แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ การบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดก่อนถูกจับ การบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดเมื่อถูกจับ และการบำบัดผู้ติดยาเสพติดเมื่อถูกฟ้องคดีต่อศาล ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะได้กล่าวถึงมาตรการทางกฎหมายในการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดเมื่อถูกจับตามประมวลกฎหมายยาเสพติดมาตรา 114 เท่านั้น โดยแบ่งการนำเสนอเป็น 3 ประเด็น กล่าวคือ มาตรการทางกฎหมายในการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด บทวิเคราะห์ข้อสนับสนุนในการเปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดฐานอื่นสืบเนื่องจากการเสพยาเสพติดเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูการติดยาเสพติดในกระบวนการขึ้นก่อนฟ้อง และประเภทของกระทำผิดฐานอื่น ๆ สืบเนื่องจากการเสพยาเสพติด และปัญหาทางกฎหมายในการเข้าสู่กระบวนการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดมีรายละเอียด ดังนี้

4.1 มาตรการทางกฎหมายในการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด

ในกรณีที่เจ้าพนักงาน ป.ป.ส. หรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจตรวจพบผู้มีพฤติการณ์อันควรสงสัยว่ากระทำผิดฐานเสพยาเสพติดหรือครอบครองซึ่งยาเสพติดเพื่อเสพตามมาตรา 162 มาตรา 163 หรือมาตรา 164 แล้วแต่กรณี และผู้นั้นสมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษา หากมีคุณสมบัติครบถ้วนตามประมวลกฎหมายยาเสพติดมาตรา 114 เจ้าพนักงาน ป.ป.ส. หรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจมีอำนาจใช้ดุลพินิจพิจารณาส่งตัวผู้นั้นไปสถานพยาบาลยาเสพติดหรือศูนย์คัดกรองต่อไป มีหลักเกณฑ์สามารถสรุปได้ ดังนี้³¹

³⁰ เฟ้งอ้าง.

³¹ ประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา 114.

(1) เจ้าพนักงาน ป.ป.ส. หรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจตรวจพบผู้มีพฤติการณ์อันควรสงสัยว่ากระทำความผิดฐานเสพยาเสพติดตามมาตรา 162 หรือมาตรา 163 หรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดเพื่อเสพตามมาตรา 164

(2) ไม่ปรากฏว่าผู้นั้นเป็นผู้ต้องหาหรืออยู่ในระหว่างถูกดำเนินคดีในความผิดซึ่งเป็นความผิดที่มีโทษจำคุกหรืออยู่ในระหว่างรับโทษจำคุกตามคำพิพากษาของศาล

(3) ไม่มีพฤติกรรมที่อาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้อื่นหรือสังคมหรือมีพฤติกรรมที่อาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้อื่นหรือสังคมที่เกิดจากโรคทางจิตและประสาทหรืออาการที่เกิดจากฤทธิ์ของยาเสพติดที่ใช้

(4) สมควรใจเข้ารับการบำบัดรักษา

(5) เจ้าพนักงาน ป.ป.ส. หรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจส่งตัวผู้นั้นไปสถานพยาบาลยาเสพติดหรือศูนย์คัดกรองต่อไป

(6) ผู้สมควรใจเข้ารับการบำบัดรักษาปฏิบัติครบถ้วนตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

(7) ได้รับการรับรองเป็นหนังสือว่าเป็นผู้ผ่านการบำบัดรักษาเป็นที่น่าพอใจจากหัวหน้าสถานพยาบาล

(8) ผู้นั้นไม่มีความผิดในมาตรา 162 มาตรา 163 หรือมาตรา 164 แล้วแต่กรณี

จากหลักเกณฑ์ข้างต้น จะเห็นได้ว่า ในชั้นก่อนฟ้อง ผู้กระทำความผิดฐานเสพยาเสพติดหรือครอบครองยาเสพติดเพื่อเสพ จะไม่สามารถเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษาในระบบสมัครใจ หากพบว่าผู้นั้นเป็นผู้ต้องหาหรืออยู่ในระหว่างถูกดำเนินคดีในความผิดอื่นซึ่งเป็นความผิดที่มีโทษจำคุก หรืออยู่ในระหว่างรับโทษจำคุกตามคำพิพากษาของศาล ส่งผลให้ผู้เสพยาเสพติดและกระทำความผิดฐานอื่นสืบเนื่องจากการติดยาเสพติดแม้จะเป็นความผิดเล็กน้อย ก็ไม่สามารถเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดได้ ตั้งแต่ต้นน้ำของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 66³² ผู้เสพที่ได้กระทำความผิดอาญาเนื่องจากฤทธิ์ของยาเสพติดทำให้ไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้เป็นการชั่วคราวไม่สามารถอ้างเหตุมีเมมาเพื่อยกเว้นโทษทางอาญาได้ เนื่องจากผู้เสพยาเสพติดด้วยความสมัครใจสามารถคาดเห็นได้ถึงผลของความมีเมมาที่อาจทำให้ขาดความยับยั้งชั่งใจ ความรวดเร็วในการสั่งการของสมองและการเคลื่อนไหวร่างกายลดน้อยลงจนอาจนำไปสู่การสร้าง ความเสียหายต่อผู้อื่น และการก่ออาชญากรรมในที่สุด ในการนี้ ผู้กระทำความผิดอาญาฐานอื่นสืบเนื่องจากการเสพยาเสพติด จึงมีความรับผิดชอบทางอาญาและถูกดำเนินคดีตามกฎหมายรวมทั้งไม่สามารถเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษาการติดยาเสพติดตามประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา 114 ได้ตั้งแต่ต้นน้ำของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

³² ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 66 “ความมีเมมาเพราะเสพยาหรือสิ่งเมาอย่างอื่นจะยกขึ้นเป็นข้อแก้ตัวตามมาตรา 65 ไม่ได้ เว้นแต่ความมีเมมานั้นจะเกิดโดยผู้เสพไม่รู้ว่าสิ่งนั้นจะทำให้มีเมมาหรือได้เสพโดยถูกขืนใจให้เสพ และได้กระทำความผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ผู้กระทำความผิดจึงจะได้รับการยกเว้นโทษสำหรับความผิดนั้น แต่ถ้าผู้นั้นยังรู้ผิดชอบอยู่บ้างหรือยังบังคับตนเองได้บ้าง ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้”.

การที่กฎหมายยังคงกำหนดเงื่อนไขให้ผู้เสพยาเสพติดที่จะเข้ารับการบำบัดรักษาได้จะต้องไม่ปรากฏว่าผู้นั้นต้องหาหรืออยู่ในระหว่างถูกดำเนินคดีในความผิดฐานอื่นซึ่งเป็นความผิดที่มีโทษจำคุกหรืออยู่ในระหว่างรับโทษจำคุกตามคำพิพากษาของศาล ส่งผลให้ผู้เสพซึ่งเป็นผู้ป่วยและกระทำความผิดเล็กน้อยเนื่องจากการใช้สารเสพติด เช่น การลักทรัพย์เพื่อหาเงินไปซื้อยาเสพติดมาเสพ หรือในกรณีของผู้เสพและได้กระทำความผิดเล็กน้อยเนื่องจากการออกฤทธิ์ของสารเสพติด ไม่มีสิทธิเข้ารับการบำบัดรักษาฟื้นฟูตั้งแต่ในโอกาสแรกที่เข้ามาสู่ระบบกระบวนการยุติธรรมแต่กลับต้องถูกดำเนินคดีอาญาและอาจถูกลงโทษจำคุกอันนำไปสู่การกระทำความผิดซ้ำของผู้ต้องขังภายหลังพ้นโทษ เนื่องจากคุกหรือเรือนจำเป็นสถานที่ที่สร้างตราบาปหรือรอยมลทิน (stigma) ให้กับผู้ต้องขัง และเปรียบเสมือนโรงเรียนสอนอาชญากรที่ผู้กระทำความผิดมีโอกาสเรียนรู้และถ่ายทอดพฤติกรรมอาชญากร ประกอบกับมุมมองของสังคมในปัจจุบันที่ยังคงตีตราผู้กระทำความผิดภายหลังพ้นโทษว่าเป็น “คนชั่วคุกชั่วตรง” ตามทฤษฎีตีตรา (Labeling Theory)³³ ส่งผลให้ผู้พ้นโทษไม่สามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้ตามปกติ และวนกลับเข้าสู่วังวนของกระทำความผิดซ้ำและยาเสพติด ทั้งนี้เมื่อพิจารณาสถิติการกระทำความผิดซ้ำ ในปี พ.ศ. 2561 พบว่า ผู้ต้องโทษครั้งแรกเมื่อพ้นโทษแล้วมีการกระทำความผิดซ้ำ คิดเป็นร้อยละ 69.02 ส่วนผู้ที่ต้องโทษมากกว่า 1 ครั้ง เมื่อพ้นโทษแล้วจะกลับมากระทำความผิดซ้ำ คิดเป็นร้อยละ 30.98 โดยประเภทคดีที่มีการกระทำความผิดซ้ำมากที่สุดระหว่าง พ.ศ. 2558-2560 คือ คดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด³⁴

อนึ่ง จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญด้านยาเสพติดและผู้เข้ารับการบำบัดรักษาการติดยาเสพติด ผู้เขียนมีความเห็นว่า ในกรณีของผู้เสพหรือติดยาเสพติดและได้กระทำความผิดฐานอื่นซึ่งเป็นความผิดเล็กน้อยเนื่องจากการเสพยาเสพติด ควรได้รับโอกาสในการหันเหออกไปบำบัดรักษาอาการติดยาเสพติดในขั้นก่อนฟ้อง ดังที่ผู้เขียนจะได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

³³ กาเบรียล ทาร์ด (Gabriel Tarde) นักอาชญาวิทยาและสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส เสนอแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีตีตรา (Labeling Theory) ว่า อาชญากรรมเกิดขึ้นเพราะสังคมเป็นผู้ตราบาปการตราบาปเกิดขึ้นเมื่อมีการกระทำความผิดครั้งแรกและผู้กระทำความผิดได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมและหน่วยงานอื่นในสังคม สถาบันเหล่านี้เป็นผู้กำหนดว่าเขาประพฤติเป็นอาชญากร เมื่อเป็นเช่นนั้น ผู้กระทำความผิดก็ยอมรับการตราบาปและเริ่มกำหนดทิศทางแห่งความประพฤติของตนในอนาคตให้สอดคล้องกับการรับรู้ของสังคม ดังนั้น การตราบาปหรือการตรานำผู้กระทำความผิดจึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำซาก (recidivism) และยังทำให้ผู้กระทำความผิดก่ออาชญากรรมที่มีความรุนแรงมากกว่าเดิมขึ้นเรื่อย ๆ.

³⁴ สำนักงานกิจการยุติธรรม, รายงานสถานการณ์อาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรม ประจำปี พ.ศ. 2561 (White Paper on Crime and Justice) 44 – 45; ประเภทคดีที่มีอัตราการกระทำความผิดซ้ำของผู้ต้องขังภายหลังพ้นโทษสูงที่สุด คือ คดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดที่ร้อยละ 65.03. ดูประกอบ กรมราชทัณฑ์, ฐานข้อมูลผู้ต้องขังกระทำความผิดซ้ำ <<http://www.correct.go.th/recstats/index.php>> สืบค้นเมื่อ 24 พฤษภาคม 2567.

4.2 บทวิเคราะห์ข้อสนับสนุนในการเปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดฐานอื่นสืบเนื่องจากการเสพยาเสพติดเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูการติดยาเสพติดในกระบวนการขึ้นก่อนฟ้อง

ในการพิจารณาว่า รัฐควรจะดำเนินคดีอาญาหรือให้โอกาสกับผู้กระทำผิดฐานอื่น ๆ สืบเนื่องจากการเสพยาเสพติดในการเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูตั้งแต่ต้นทางของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ตามหลักนิติเศรษฐศาสตร์ (economic analysis of law) รัฐจะต้องคำนึงถึงประโยชน์สังคม (social benefits) และต้นทุนของสังคม (social costs) ประกอบกัน ในทำนองเดียวกันกับปัจเจกชนที่มักจะคำนึงถึงปัจจัยทั้งสองประการ เมื่อจะดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างใดอย่างหนึ่ง³⁵ ดังนั้น ในกรณีของการกระทำผิดอาญาฐานอื่น ๆ สืบเนื่องจากการเสพยาหรือติดยาเสพติดที่มีใช้ความผิดร้ายแรง เช่น การลักเล็กขโมยน้อย การทะเลาะวิวาท ความเสียหายที่เกิดขึ้นกับสังคมหรือต้นทุนของสังคมไม่มากนัก แต่สังคมจะได้ประโยชน์มากกว่าจากการที่ผู้เสพยาหรือติดยาเสพติดเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูและไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำ ในกรณีดังกล่าวจึงควรเปิดโอกาสให้ผู้เสพยาหรือติดยาเสพติดเข้ารับการบำบัดรักษาในทางตรงข้ามการกระทำผิดอาญาฐานอื่น ๆ สืบเนื่องจากการเสพยาหรือติดยาเสพติดที่มีลักษณะร้ายแรง เช่น การฆ่าคนตายโดยเจตนา ข่มขืนกระทำชำเรา ปล้นทรัพย์ สังคมได้รับความเสียหายอย่างมากจากการกระทำนั้น ภัยอันตรายต่อสังคมจึงมากกว่าประโยชน์ที่สังคมได้รับจากการให้โอกาสผู้กระทำผิดเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูตั้งแต่ต้นทางของกระบวนการยุติธรรม รัฐจึงต้องดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาเพื่อรักษาไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายและให้บำบัดฟื้นฟูการติดยาเสพติดภายใต้ระบบบังคับบำบัดในเรือนจำ

เมื่อพิจารณามาตรการทางกฎหมายในการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดของต่างประเทศ พบว่า ในประเทศอังกฤษ เจ้าพนักงานตำรวจสามารถใช้มาตรการ “เตือนแบบมีเงื่อนไข” (conditional caution) เพื่อหันเหผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดเล็กน้อย เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ฉ้อโกง ในที่มีเหตุอันควรเชื่อว่าการกระทำผิดนั้นเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการใช้ยาเสพติดและยอมรับว่าตนได้กระทำความผิดจริง ออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาปกติ เพื่อเข้ารับการบำบัดรักษาการติดยาเสพติด แทนการดำเนินคดีอาญาได้ โดยผู้ต้องหาจะต้องให้ความยินยอมในการปฏิบัติตามเงื่อนไขดังกล่าว และพนักงานอัยการเจ้าของสำนวนเห็นว่า มีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะฟ้องคดีต่อศาลแต่เห็นควรที่จะให้ใช้การเตือนแทนการฟ้องคดีด้วย³⁶ เช่นเดียวกันกับมาตรการทางกฎหมายของมลรัฐฟลอริดา ประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ขยายฐานความผิดที่ผู้กระทำผิดมีสิทธิจะได้รับการหันเหเข้าสู่กระบวนการบำบัดฟื้นฟูภายใต้ระบบศาลยาเสพติดในชั้นก่อนพิจารณาของศาล ให้หมายรวมไปถึงผู้กระทำผิด

³⁵ แนวคิดนิติเศรษฐศาสตร์ (economic analysis of law) เป็นแนวคิดใหม่ที่นำหลักพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์มาอธิบายกฎหมายโดยกำหนดให้รัฐเป็นผู้เล่นหนึ่งในสังคม; ดูประกอบ ปกป้อง ศรีสนิท, *กฎหมายอาญาชั้นสูง* (พิมพ์ครั้งที่ 2, สำนักพิมพ์วิญญูชน 2561) 28-29.

³⁶ Home Office, ‘Code of practice for the detention, treatment and questioning of person by police officers’ 2019 <https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/826813/PACE-Code-C_2019.pdf> สืบค้นเมื่อ 6 เมษายน 2566.

อาญาร้ายแรงระดับ 2 หรือระดับที่ 3 สืบเนื่องจากการเสพยาหรือครอบครองยาเสพติดเพื่อเสพด้วย แต่ต้องเป็นการกระทำความผิดที่มีได้เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรง เช่น ฆ่าคนตายโดยเจตนา ข่มขืน กระทำชำเรา ชิงทรัพย์ เป็นต้น³⁷

อย่างไรก็ตาม เมื่อผู้เสพยาเสพติดเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น รัฐจะต้องพิจารณาถึงความร้ายแรงและพฤติการณ์ของการกระทำผิดประกอบด้วย เนื่องจากรัฐมีพันธกิจ ในการสร้างสมดุลระหว่างการรักษาไว้ซึ่งความปลอดภัยสาธารณะ (public safety) ควบคู่ไปกับการคุ้มครองสิทธิของปัจเจกชน (individual right) ได้แก่ สิทธิของผู้เสพในฐานะผู้ป่วยในการได้รับ บริการด้านสาธารณสุข ดังนั้น ในการกำหนดนโยบายด้านยาเสพติด รัฐพึงคำนึงถึงการคุ้มครองสุขภาพ และสวัสดิภาพของปัจเจก (health and welfare of mankind) ในฐานะที่เป็นสิทธิมนุษยชนประการหนึ่ง เมื่อผู้เสพหรือติดยาเสพติดเข้ามาสู่ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยจัดให้ผู้เสพหรือติดยาเสพติด สามารถเข้าถึงการบำบัดรักษาและบริการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ ตามที่กำหนดไว้ในมาตรฐานระหว่าง ประเทศด้านกฎหมายเกี่ยวกับการบำบัดฟื้นฟูผู้เสพยาเสพติด ในระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Fundamental principles enshrined in the international legal framework concerning treatment of persons with drug use disorders in contact with the criminal justice system, 2018)³⁸

เมื่อพิจารณาในมิติด้านการคุ้มครองความปลอดภัยของสังคม ผู้เสพยาเสพติดและได้กระทำความผิดอื่น ๆ สืบเนื่องจากการเสพยาเสพติดที่มีลักษณะไม่ร้ายแรงเท่า นั้น จึงสมควรที่จะได้รับการหันเห ไปเข้ารับบำบัดฟื้นฟูแทนการดำเนินคดีอาญา สอดคล้องกับหลักแห่งความได้สัดส่วน (principle of proportionality) ซึ่งตามมาตรฐานระหว่างประเทศด้านกฎหมายเกี่ยวกับการบำบัดฟื้นฟูผู้เสพยาเสพติด ในระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ข้อ 3. ได้กำหนดให้รัฐพึงคำนึงถึงหลักความได้สัดส่วน ในทุกขั้นตอนของการหันเหคดีและกระบวนการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง³⁹ กล่าวคือ ในกรณีของการกระทำผิดเล็กน้อยที่มีโทษอาญากรรมร้ายแรงคดีไม่จำเป็นต้องไปสิ้นสุดที่ศาลหรือโทษจำคุก เนื่องจากการดำเนินคดีในระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาปกติ อาจส่งผลกระทบในทางลบต่อผู้เสพ และกระบวนการบำบัดรักษาที่มีประสิทธิภาพนั่นเอง

ดังนั้น ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า ในกรณีของผู้เสพหรือติดยาเสพติดและได้กระทำความผิดฐานอื่น ซึ่งเป็นความผิดเล็กน้อยสืบเนื่องจากการเสพยาเสพติดควรได้รับโอกาสในการหันเหออกไปบำบัดรักษา อาการติดยาเสพติด กล่าวคือ ในการกระทำความผิดฐานอื่นสืบเนื่องจากการเสพยาเสพติดที่มีเหยื่อหรือผู้เสียหาย รัฐควรนำแนวคิดในเรื่องของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) มาปรับใช้ ควบคู่กับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาในชั้นสอบสวน ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ในส่วนของกระทำความผิดอาญฐานอื่นซึ่งเป็นความผิดเล็กน้อยสืบเนื่องจากการเสพยาเสพติด

³⁷ The 2004 Florida Statute section 948.08 (6) (a).

³⁸ World Health Organization and United Nations on Drugs and Crime, Treatment and care for people with drug use disorders in contact with the criminal justice system Alternatives to Conviction or Punishment (2018) 21-22.

³⁹ เพ็งอ้ง 24.

ที่ไม่มีผู้เสียหายหรือความผิดที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม รัฐอาจพิจารณาใช้มาตรการชะลอฟ้อง โดยกำหนดให้ผู้เสพไปเข้ารับการบำบัดรักษายาเสพติด

อนึ่ง จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นปัญหาดังกล่าว พบว่าผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นเป็น 2 ฝ่าย กล่าวคือ ฝ่ายที่เห็นด้วย และฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดในความผิดฐานอื่นที่มีโทษจำคุกสืบเนื่องจากยาเสพติดเข้ารับการบำบัดรักษา

ผู้เชี่ยวชาญฝ่ายที่หนึ่งมีความเห็นในทางสนับสนุนให้ผู้ต้องหาที่กระทำความผิดฐานอื่นสืบเนื่องจากยาเสพติดสามารถเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษาได้เพื่อประโยชน์ในการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด แต่ต้องเป็นความผิดเล็กน้อยที่ไม่มีลักษณะรุนแรง หรือเป็นความผิดต่อส่วนตัว และต้องเป็นความผิดที่ได้กระทำความผิดสืบเนื่องจากการใช้หรือเสพยาเสพติดนั้น เนื่องจากเป้าหมาย คือ การบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด จึงไม่ควรปิดกั้นโอกาสในการเข้ารับการบำบัดรักษา⁴⁰

ในส่วนของผู้เชี่ยวชาญฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดในความผิดฐานอื่นที่มีโทษจำคุกสืบเนื่องจากยาเสพติดเข้ารับการบำบัดรักษาเหตุผลหลายประการ เช่น อาจเปิดช่องให้มีการซื้อผู้เสียหายให้ตกลงยินยอมแบบนี้สังคมอาจไม่สงบและกฎหมายขาดความศักดิ์สิทธิ์⁴¹ นอกจากนี้ในการพิสูจน์ว่า การกระทำความผิดเนื่องจากการใช้หรือเสพยาเสพติดเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยากและเป็นการเพิ่มภาระให้เจ้าพนักงานในการพิสูจน์อีกด้วย การที่กฎหมายบัญญัติเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดฐานอื่นสืบเนื่องจากยาเสพติดเข้ารับการบำบัดรักษาโดยสมัครใจได้ตั้งแต่ต้นทางอาจส่งผลให้คนกระทำความผิดอาญามากยิ่งขึ้น เช่น ผู้ที่กระทำความผิดฐานลักทรัพย์ เมื่อจะถูกจับจึงไปเสพยาเสพติดก็จะอ้างว่าเมายา เพื่อขอเข้ารับการบำบัดรักษา⁴² นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญได้ตั้งข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาปลายทาง กล่าวอีกนัยหนึ่ง กฎหมายได้ลดทอนความเป็นอาชญากรรมในคดียาเสพติด โดยเปิดโอกาสให้ผู้เสพที่ไม่ได้กระทำความผิดฐานอื่น ๆ ซึ่งกฎหมายมองว่า ผู้นั้นเป็นเหยื่อสามารถเข้ารับบริการได้ที่สาธารณสุขได้ทั่วประเทศโดยสมัครใจได้ก่อนที่เจ้าพนักงานจะตรวจพบตามประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา 113 จึงไม่เห็นด้วยที่จะให้ผู้กระทำความผิดฐานอื่นสืบเนื่องจากยาเสพติดแม้จะเป็นความผิดเล็กน้อยเข้าสู่กระบวนการบำบัดเมื่อเจ้าพนักงานตรวจพบตามประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา 114⁴³

แนวคิดภายใต้ประมวลกฎหมายยาเสพติดมองว่า ผู้เสพ คือ ผู้ป่วยแม้จะมีผู้ใช้ผู้ป่วยทางการสาธารณสุขโดยแท้ก็ตาม อย่างไรก็ตาม ประมวลกฎหมายยาเสพติดยังกำหนดให้การเสพและครอบครองยาเสพติดเพื่อเสพเป็นความผิดอาญา เพื่อให้มีมาตรการสุดท้ายในการลงโทษ แต่กฎหมายมิได้ต้องการที่จะลงโทษผู้เสพอย่างเด็ดขาดแต่มุ่งเน้นการบำบัดรักษาโดยสมัครใจจึงมีการลดทอนความเป็นอาญาลง และนำกระบวนการทางสาธารณสุขมาใช้ ทั้งในขั้นก่อนฟ้องและในชั้นศาลตามประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา 114 และมาตรา 165 ตามลำดับ

⁴⁰ A1 ตัวแทนจากเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ และ A3 ตัวแทนพนักงานสอบสวน.

⁴¹ A4 ตัวแทนจากผู้พิพากษา.

⁴² A5 ตัวแทนจากพนักงานอัยการ.

⁴³ A7 ตัวแทนจาก ป.ป.ส..

อย่างไรก็ดี ในกรณีของผู้กระทำผิดเล็กน้อยสืบเนื่องจากยาเสพติด กฎหมายในปัจจุบันยังคง ปิดกั้นไม่ให้เข้ารับการบำบัดรักษาโดยสมัครใจตั้งแต่ในชั้นก่อนฟ้องตามประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา 114 เนื่องจากเป็นผู้ต้องหาว่าได้กระทำความผิดฐานอื่นที่มีโทษจำคุก จึงถูกดำเนินคดีไปตามระบบ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาปกติ สุดท้ายเมื่อถึงชั้นศาลหากผู้ต้องหาไม่ยินยอมให้การกระทำและยอมรับ สารภาพก็อาจได้รับการพิจารณาและพิพากษาให้ไปบำบัดรักษาการติดยาเสพติดแทนการลงโทษ ตามประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา 165⁴⁴ ซึ่งวางกรอบการพิจารณาพิพากษาของศาลโดยมุ่งเน้น การสงเคราะห์ให้จำเลยเลิกยาเสพติดได้ยิ่งกว่าการลงโทษ ในกรณีนี้ ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่าหากเปิดโอกาส ให้คนกลุ่มนี้สามารถเข้ารับการบำบัดรักษาได้ตั้งแต่ต้นทางของกระบวนการยุติธรรมก็จะเป็นผลดี มากกว่า สอดคล้องกับแนวคิดในการหันเหผู้กระทำผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก กล่าวคือ ในกรณีของการกระทำผิดเล็กน้อยที่มีโทษอาญากรรมร้ายแรงคดีไม่จำเป็นต้องไปสิ้นสุดที่ศาล หรือที่การจำคุก เนื่องจากการดำเนินคดีในระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาปกติอาจส่งผลกระทบต่อ ในทางลบต่อผู้กระทำผิดและกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดที่มีประสิทธิภาพนั่นเอง⁴⁵

อนึ่ง การใช้มาตรการทางกฎหมายในการหันเหคดี (diversion) ซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่ของฝ่าย บริหาร จึงมิได้ส่งผลเป็นการลดทอนความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายอาญาสารบัญญัติที่ฝ่ายนิติบัญญัติตราขึ้น แต่อย่างไรก็ดี ในทางตรงข้ามการไต่สวนข้อพิพาทในชั้นสอบสวนตามพระราชบัญญัติการไต่สวนข้อ พิพาท พ.ศ. 2562 มีเงื่อนไขที่สำคัญ คือความยินยอมของคู่กรณีทั้งสองฝ่ายที่มีการเจรจาตกลง ไต่สวนข้อพิพาทกันเพื่อลดปัญหาความขัดแย้ง ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้และยอมรับถึงปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้น และสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข รวมทั้งเป็นการให้โอกาสผู้เสียหายในการเลิกยาเสพติดอีกด้วย นอกจากนี้การหันเหคดียังส่งผลให้คดีขึ้นสู่ศาลลดน้อยลงและเป็นการประหยัดงบประมาณแผ่นดินอีกด้วย จากรายงานการศึกษาวินิจฉัยที่ได้วิเคราะห์ถึงต้นทุนของระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาด้วยหลัก นิติเศรษฐศาสตร์ พบว่าการใช้มาตรการเบี่ยงเบนคดีโดยการไต่สวนข้อพิพาทในความผิดที่ยอมความได้ สามารถลดต้นทุนของกระบวนการยุติธรรมได้ถึง 520 ล้านบาทต่อปี⁴⁶

ส่วนในประเด็นที่ว่าหากมีการไต่สวนข้อพิพาทคดีอาจเปิดช่องให้มีการซื้อผู้เสียหายให้ตกลงยินยอม และส่งผลให้สังคมเกิดความไม่สงบเรียบร้อยนั้น ผู้เขียนเห็นว่า เป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลไม่ใช่เป็นเรื่อง ของระบบกฎหมายและหากมองเช่นนั้นแล้ว พระราชบัญญัติการไต่สวนข้อพิพาทฯ จะไม่สามารถ นำมาบังคับใช้ได้ในทุกกรณีมิได้จำกัดเพียงกรณีผู้กระทำผิดฐานอื่นเล็กน้อยเนื่องจากยาเสพติดเท่านั้น

⁴⁴ ประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา 165 “ในการพิจารณาและพิพากษาคดีตามลักษณะนี้ ให้ศาลมีอำนาจพิจารณา พิพากษาคดีโดยคำนึงถึงการสงเคราะห์ให้จำเลยเลิกยาเสพติดโดยการบำบัดรักษายิ่งกว่าการลงโทษ หากจะลงโทษจำเลย ก็ให้พิจารณาลงโทษให้เหมาะสมกับจำเลยแต่ละคน แม้จำเลยจะได้กระทำความผิดร่วมกัน โดยคำนึงถึงความร้ายแรงตามลักษณะของ ความผิดที่แตกต่างกันในแต่ละคดี ผลร้ายแรงตามประเภทและปริมาณของยาเสพติดที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำความผิด และ ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับผู้กระทำความผิด...”

⁴⁵ Christopher Harding and Laurence Koffman, *Sentencing and the penal system: Text and Materia*, (2nd edn, Sweet & Maxwell 1995) 42.

⁴⁶ สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ และคณะ, ‘รายงานฉบับสมบูรณ์ เล่มที่ 1 เรื่อง นิติเศรษฐศาสตร์ของระบบยุติธรรมทางอาญา ของไทย’ โครงการวิเคราะห์กฎหมายและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาด้วยเศรษฐศาสตร์ Economic Analysis of Criminal Laws <<https://tdri.or.th/2012/09/s57/>> สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2563.

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ผู้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟู พบว่าประวัติดังกล่าวส่วนใหญ่ของผู้เสพยาเป็นกลุ่มผู้ใช้แรงงานที่เสพยาเพื่อทำงานหนัก หรือในส่วนของผู้ที่มิภาวะทางจิตเวชแอบแฝง จึงไม่น่าจะมีกำลังทรัพย์เพียงพอที่จะซื้อผู้เสียหายให้ตกลงยินยอมแต่อย่างใด

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า ในกรณีของผู้เสพยาหรือติดยาเสพติดและได้กระทำความผิดฐานอื่นซึ่งเป็นความผิดเล็กน้อยสืบเนื่องจากการเสพยาเสพติดควรได้รับโอกาสในการหันเหออกไปบำบัดรักษาอาการติดยาเสพติดในชั้นก่อนฟ้อง ดังที่จะได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

4.3 ประเภทของกระทำความผิดฐานอื่น ๆ สืบเนื่องจากการเสพยาเสพติด และปัญหาทางกฎหมายในการเข้าสู่กระบวนการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด

ในกรณีของผู้เสพยาหรือติดยาเสพติดและได้กระทำความผิดฐานอื่นซึ่งเป็นความผิดเล็กน้อยสืบเนื่องจากการเสพยาเสพติดควรได้รับโอกาสในการหันเหออกไปบำบัดรักษาอาการติดยาเสพติดในชั้นก่อนฟ้อง โดยแยกพิจารณาเป็น 2 กรณี กล่าวคือ กรณีความผิดอาญาที่มีผู้เสียหายและความผิดอาญาที่ไม่มีผู้เสียหาย ดังนี้

(1) กรณีความผิดอาญาที่มีผู้เสียหาย

ควรมีการนำพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ในส่วนของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวนมาปรับใช้กับกรณีผู้เสพยาเสพติดและได้กระทำความผิดฐานอื่นสืบเนื่องจากการติดยาเสพติด (drug-related crimes) กล่าวคือ เมื่อมีการแจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนแล้ว ภายหลังพนักงานสอบสวนได้แจ้งให้คู่กรณีทราบว่า เป็นความผิดที่คู่กรณีมีสิทธิยื่นคำร้องขอไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาต่อพนักงานสอบสวน หากคู่กรณีทั้งผู้เสียหายและผู้ต้องหาสมัครใจและประสงค์จะเข้าร่วมการไกล่เกลี่ย ก็สามารถยื่นคำร้องขอไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาต่อพนักงานสอบสวนได้

เมื่อคู่กรณีได้มีข้อตกลงประการใดแล้วให้ผู้ไกล่เกลี่ยบันทึกข้อตกลงไว้เป็นลายลักษณ์อักษรแล้วให้คู่กรณีและผู้ที่เกี่ยวข้องลงลายมือชื่อไว้ และส่งบันทึกข้อตกลงไปยังพนักงานสอบสวน โดยบันทึกข้อตกลงดังกล่าวจะมีการกำหนดสาระสำคัญของข้อตกลงอันเป็นผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา เช่น การชดเชยเยียวยาความเสียหาย เงื่อนไขที่คู่กรณีต้องปฏิบัติหรืองดเว้นปฏิบัติและระยะเวลาดำเนินการ เป็นต้น⁴⁷

สำหรับกรณีของผู้เสพยาเสพติดและกระทำความผิดฐานอื่นสืบเนื่องจากการเสพยาเสพติด ผู้เขียนมีความเห็นว่าจะต้องมีการระบุเงื่อนไขในการเข้ารับการบำบัดรักษาอาการติดยาเสพติดโดยสมัครใจตามประมวลกฎหมายยาเสพติดด้วย ทั้งนี้ เมื่อคู่กรณีได้ปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงครบถ้วนแล้วให้แจ้งพนักงานสอบสวนทราบเพื่อจัดทำบันทึกการปฏิบัติตามข้อตกลงส่งไปยังพนักงานอัยการพร้อมด้วยสำนวนการสอบสวนและเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อพิจารณาสั่งยุติคดี⁴⁸ เมื่อมีการสั่งยุติคดีสิทธิในการนำ

⁴⁷ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 57.

⁴⁸ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 64 วรรคหนึ่ง.

คดีอาญามาฟ้องก็เป็นอันระงับ⁴⁹ แต่หากคู่กรณีที่เป็นผู้ต้องหาจงใจไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงโดยไม่มีเหตุอันควร พนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจก็จะออกคำสั่งให้มีการดำเนินคดีต่อไป⁵⁰

ในกรณีของผู้เสพยาเสพติดและกระทำความผิดฐานอื่นสืบเนื่องจากยาเสพติดเมื่อเข้ารับการรักษาและปฏิบัติตามเงื่อนไขครบถ้วนจนได้รับการรับรองเป็นหนังสือว่า เป็นผู้ผ่านการบำบัดรักษาเป็นที่น่าพอใจจากหัวหน้าสถานพยาบาลหรือสถานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พนักงานสอบสวนก็จะส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการเพื่อยุติคดี แต่หากผู้เข้ารับการรักษาหลบหนีหรือไม่ให้ความร่วมมือในการบำบัดรักษา พนักงานสอบสวนก็จะดำเนินคดีต่อไป

อนึ่ง พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 เป็นกฎหมายกลางที่ตราขึ้นเพื่อให้หน่วยงานของรัฐ พนักงานสอบสวนหรือศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนใช้ในการยุติหรือระงับข้อพิพาททางแพ่งที่มีจำนวนทุนทรัพย์ไม่มากและข้อพิพาททางอาญาบางประเภท โดยมีเงื่อนไขที่สำคัญคือ ความยินยอมของคู่กรณี ส่งผลให้คดีขึ้นสู่ศาลลดน้อยลง ลดปัญหาความขัดแย้งและเกิดความสมานฉันท์ขึ้นในสังคม ลดงบประมาณแผ่นดิน ตลอดจนเสริมสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข การใช้มาตรการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชั้นสอบสวน ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 เพื่อหันเหผู้เสพยาเสพติดและกระทำความผิดฐานอื่นซึ่งเป็นความผิดเล็กน้อยสืบเนื่องจากยาเสพติดไปเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษา จึงมิได้ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 66 ซึ่งเป็นกฎหมายสารบัญญัติแต่อย่างใด ผู้เสพยาที่ได้กระทำความผิดอาญาเนื่องจากฤทธิ์ของยาเสพติดทำให้ไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้เป็นการชั่วคราว ยังคงมีความรับผิดชอบทางอาญาและต้องได้รับโทษตามกฎหมาย อย่างไรก็ดี ในกรณีที่ผู้ต้องหาสามารถไกล่เกลี่ยกับผู้เสียหายได้และมีการจัดทำบันทึกข้อตกลงกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับการชดเชยเยียวยาความเสียหายตลอดจนการบำบัดรักษาการติดยาเสพติด หากต่อมาผู้ต้องหาปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงครบถ้วนจนได้รับการรับรองเป็นหนังสือว่าเป็นผู้ผ่านการบำบัดรักษา พนักงานอัยการจึงจะส่งยุติคดี แต่ถ้าบำบัดไม่สำเร็จหลบหนีหรือไม่ให้ความร่วมมือในการบำบัดรักษา ก็จะต้องถูกดำเนินคดีอาญาตามระบบปกติต่อไป

อย่างไรก็ดี มีประเด็นที่จะต้องพิจารณาต่อไป คือ การกระทำความผิดฐานอื่น ๆ สืบเนื่องจากการเสพยาหรือติดยาเสพติดควรหมายรวมถึงความผิดฐานใดบ้าง ผู้เขียนมีความเห็นว่าสามารถพิจารณาได้จากลักษณะพฤติการณ์และความร้ายแรงของการกระทำผิด รวมทั้งความสัมพันธ์กับการเสพยาหรือติดยาเสพติด ได้แก่ การกระทำความผิดที่เกิดจากการออกฤทธิ์ของสารเสพติด (psychopharmacological crimes) ซึ่งมักเป็นความผิดเกี่ยวกับชีวิตร่างกาย การกระทำความผิดที่มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเงินไปซื้อยาเสพติดเพื่อใช้เสพยา (economic-compulsive crimes) ได้แก่ ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ (acquisitive crime) ทั้งนี้ การกระทำความผิดฐานอื่น ๆ สืบเนื่องจากการเสพยาหรือติดยาเสพติด ต้องมิใช่การกระทำความผิดที่มีลักษณะร้ายแรง และเป็นฐานความผิดที่คู่กรณีสามารถไกล่เกลี่ยได้ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562⁵¹ เช่น ความผิดลหุโทษตามประมวลกฎหมายอาญา

⁴⁹ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 66.

⁵⁰ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 64 วรรคสอง.

⁵¹ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 41.

ที่มีลักษณะไม่กระทบต่อสังคมส่วนรวมมากและผู้ต้องหาได้กระทำความผิดเนื่องจากการเสพหรือติดยาเสพติด ได้แก่ การกระทำความผิดโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจ ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 390 การใช้กำลังทำร้ายผู้อื่นโดยไม่ถึงกับเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจ ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 391 ทำให้ผู้อื่นเกิดความกลัวหรือตกใจด้วยการขู่เข็ญ ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 392 เป็นต้น หรือในกรณีความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินอย่างสูงไม่เกินสามปี ตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัติซึ่งผู้ต้องหาได้กระทำความผิดเนื่องจากการออกฤทธิ์ของสารเสพติด เช่น ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 295 ความผิดฐานประมาทเป็นเหตุให้ผู้ได้รับอันตรายสาหัส ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 300 หรือการกระทำความผิดที่มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเงินไปซื้อยาเสพติดเพื่อใช้เสพ ได้แก่ ความผิดฐานลักทรัพย์ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 334

(2) ความผิดอาญาที่ไม่มีผู้เสียหาย

ความผิดอาญาที่ไม่มีผู้เสียหาย (victimless crime) หรือความผิดอาญาเทคนิคสืบเนื่องจากการเสพหรือติดยาเสพติด เป็นความผิดที่มีลักษณะเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม เช่น การขับเสพ การค้าประเวณี เป็นต้น ในกรณีของผู้เสพยาเสพติดที่ได้ขับขี่รถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ ในขณะที่มีสารเสพติดอยู่ในร่างกายจะมีความผิดตามพระราชบัญญัติการจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 43 ทวิ ประกอบมาตรา 157/1⁵² ดังนั้น หากเจ้าพนักงานตำรวจตรวจปัสสาวะหรือตรวจสารเสพติดในร่างกายแล้วพบว่า ในร่างกายของผู้ขับขี่รถยนต์หรือรถจักรยานยนต์มีสารเสพติดประเภทแอมเฟตามีนหรือเมทแอมเฟตามีนตามข้อกำหนดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เรื่อง กำหนดชื่อและประเภทยาเสพติดให้โทษและประเภทของรถที่ให้ผู้พนักงานมีอำนาจตรวจสอบผู้ขับขี่ ลงวันที่ 25 พฤษภาคม 2564 ข้อ 2 และ 3⁵³ ก็จะต้องถูกดำเนินคดีในความผิดฐานขับขี่รถยนต์ขณะมีสารเสพติดในร่างกาย หรือที่ผู้ปฏิบัติงานมักจะเรียกว่า ความผิดฐาน “ขับเสพ” ซึ่งมีโทษจำคุก และส่งผลให้ผู้นั้น

⁵² พระราชบัญญัติการจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 43 ทวิ “ห้ามมิให้ผู้ขับขี่เสพยาเสพติดให้โทษตามกฎหมายว่าด้วยยาเสพติดให้โทษหรือเสพวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทตามกฎหมายว่าด้วยวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท ทั้งนี้ ตามที่อธิบดีกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ให้เจ้าพนักงานจราจร พนักงานสอบสวน พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือผู้ตรวจการมีอำนาจจัดให้มีการตรวจสอบผู้ขับขี่รถบางประเภทตามที่อธิบดีกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาว่า ได้เสพยาเสพติดให้โทษหรือเสพวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทตามวรรคหนึ่งหรือไม่ และหากผลการตรวจสอบในเบื้องต้นปรากฏว่าผู้ขับขี่ยังไม่ได้เสพก็ให้ผู้ขับขี่ยื่นข้อรับต่อไปได้...”;

พระราชบัญญัติการจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 157/1 “...ผู้ขับขี่ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 43 ทวิ วรรคหนึ่ง ต้องระวางโทษสูงกว่าที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยยาเสพติดให้โทษหรือกฎหมายว่าด้วยวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทอีกหนึ่งในสาม และให้ศาลสั่งพักใช้ใบอนุญาตขับขี่ของผู้ผู้นั้นมีกำหนดไม่น้อยกว่าหกเดือนหรือเพิกถอนใบอนุญาตขับขี่”.

⁵³ ข้อกำหนดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เรื่อง กำหนดชื่อและประเภทยาเสพติดให้โทษและประเภทของรถที่ให้ผู้พนักงานมีอำนาจตรวจสอบผู้ขับขี่ลงวันที่ 25 พฤษภาคม 2564 ข้อ 2 “ห้ามมิให้ผู้ขับขี่เสพหรือรับเข้าร่างกายไม่ว่าด้วยวิธีใด ๆ ซึ่งยาเสพติดให้โทษในประเภทที่ 1 ดังต่อไปนี้

(1) แอมเฟตามีน (amphetamine หรือ amfetamine) ชื่อทางเคมี 1- phenylpropane-2-amine

(2) เมทแอมเฟตามีน (methamphetamine หรือ metamfetamine) ชื่อทางเคมี (S)-N-methyl-1- phenylpropane-2-amine”.

ไม่สามารถเข้ารับการบำบัดรักษาโดยสมัครใจตามประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา 114 เนื่องจากเป็นผู้มีคุณสมบัติต้องห้ามตามกฎหมายนั้นเอง⁵⁴

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด พบว่า สาเหตุการใช้ยาเสพติดเนื่องจากต้องทำงานหนัก เช่น การรับจ้างหว่านปุ๋ยในนาข้าว หรือทำงานช่วงกลางคืน เช่น การขับรถตู้ การใช้ยาเสพติดจะส่งผลให้ไม่่วงและสามารถทำงานหนักข้ามคืนหรือทำงานได้ปริมาณมาก ๆ ติดต่อกัน

นอกจากนี้ ผู้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูรายหนึ่ง ถูกดำเนินคดีในข้อหาขับเสฟ โดยเจ้าพนักงานตรวจพบสารเสพติดขณะขับขี่รถยนต์ส่วนตัว ภายหลังจากการใช้ยาเสพติดเนื่องจากทำงานหนักหว่านปุ๋ยในนาข้าว และเป็นสารเสพติดที่ตกค้างอยู่ในร่างกาย ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากช่วงเวลาที่มีโอกาสตรวจพบสารเสพติดอยู่ในร่างกายแยกตามประเภทและระยะเวลาการใช้สารเสพติด พบว่า ในกรณีผู้เสพเมทแอมเฟตามีน หรือสารเสพติดในตระกูลเมทแอมเฟตามีน มีโอกาสตรวจพบภายใน 1-3 วัน หลังเสพ ส่วนผู้ติดยาเสพติดมีโอกาสตรวจพบภายใน 2-6 วัน⁵⁵

ดังนั้น เมื่อเจ้าพนักงานตรวจพบผู้ขับขี่รถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ที่มีสารเสพติดประเภทเมทแอมเฟตามีนหรือเมทแอมเฟตามีนตกค้างอยู่ในร่างกายโดยที่มิใช่ผู้ที่ขับขี่รถที่ใช้ในการขนส่งสาธารณะ ผู้นั้นก็จะไม่มีสิทธิเข้ารับการบำบัดรักษาตั้งแต่ต้นน้ำของกระบวนการยุติธรรมตามประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา 114 เนื่องจากเป็นผู้ต้องหว่าได้กระทำความผิดฐานอื่นที่มีโทษจำคุก และถูกดำเนินคดีอาญารฐานขับเสฟในระบบปกติ สุดท้ายในชั้นศาล การพิจารณาพิพากษาคดีมุ่งเน้นที่การส่งเคราะห์ให้จำเลยเลิกยาเสพติดได้ยิ่งกว่าการลงโทษ ดังนั้น ต่อมาหากศาลพิพากษาให้รอการลงโทษและกำหนดเงื่อนไขในการบำบัดฟื้นฟูการติดยาเสพติด ส่งผลให้ผู้นั้นมีประวัติอาชญากร ในกรณีนี้ ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า หากเปิดโอกาสให้คนกลุ่มนี้สามารถเข้ารับการบำบัดรักษาได้ตั้งแต่ต้นทางของกระบวนการยุติธรรม ก็จะเป็นผลดีมากกว่าสอดคล้องกับความเห็นของผู้เชี่ยวชาญจากการสัมภาษณ์เชิงลึกที่เห็นด้วยกับการเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดฐานอื่น ๆ สืบเนื่องจากยาเสพติดสามารถเข้ารับการบำบัดรักษาได้ อาจต้องพิจารณาว่าเป็นการกระทำความผิดเดียวกันกับการเสพยา เช่น ขับเสฟ เป็นต้น⁵⁶

สำหรับความผิดเกี่ยวกับการค้าประเวณี แนวคิดภายใต้กฎหมายของประเทศไทยยังคงมองว่าการค้าประเวณีหรือการค้าบริการทางเพศเป็นอาชญากรรม (criminalization) โดยพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. 2539 ได้มีบทกำหนดความผิดและโทษทางอาญาสำหรับผู้ค้าบริการทางเพศ (sex worker) กรณีของโทษจำคุกไว้ในกรณีต่าง ๆ เช่น การเข้าไปมั่วสุมในสถานการค้าประเวณีเพื่อประโยชน์ในการค้าประเวณีของตนเองหรือผู้อื่น⁵⁷ การชักชวน แนะนำตัว ติดต่อกันเพื่อ

⁵⁴ ภูวิชชญา เหลืองธีรกุล, *ตำรวจยาเสพติด : ตำรับการดำเนินคดีและข้อกฎหมายที่สำคัญ* (พิมพ์ครั้งที่ 2, สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2567) 47.

⁵⁵ สำนักยาและวัตถุเสพติด กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์, 'คู่มือการทดสอบสารเสพติดในปัสสาวะ' (2559) 6 <<https://bdn.go.th/pt/upload/nw/file/file-17-Thai-702579601.pdf>> สืบค้นเมื่อ 5 มิถุนายน 2567.

⁵⁶ A4 ตัวแทนจากผู้พิพากษา.

⁵⁷ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. 2539 มาตรา 6 วรรคหนึ่ง.

การค้าประเวณีของตนเองหรือผู้อื่น (หาลูกค้า) การโฆษณาการค้าประเวณี⁵⁸ เป็นต้น เจตนารมณ์ของกฎหมายที่เน้นเพียงการลงโทษผู้ให้บริการทางเพศ ส่งผลให้พนักงานเจ้าหน้าที่มุ่งแต่จะบังคับใช้กฎหมายกับผู้ให้บริการทางเพศ อันเป็นการสร้างต้นทุนจำนวนมากให้กับหน่วยงานในระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด⁵⁹

อนึ่ง ผู้ขายบริการทางเพศอาจเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดในกรณีที่ผู้ซื้อบริการทางเพศ (ลูกค้า) บังคับให้ใช้หรือเล่นยาเสพติด⁶⁰ และจากผลการศึกษาในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2554 พบว่า ร้อยละ 43.20 ของผู้ขายบริการทางเพศที่มีลักษณะผู้หญิงข้ามเพศใช้แอลกอฮอล์หรือยาเสพติดก่อนการมีเพศสัมพันธ์⁶¹ นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ พบว่า การใช้ยาเสพติดในกลุ่มผู้ขายบริการทางเพศมักจะอยู่ในรูปแบบของ “Chem Sex” (Chemical Sex) ได้แก่ การใช้สารเสพติดก่อนหรือในขณะระหว่างการมีเพศสัมพันธ์ เป็นที่นิยมในกลุ่มชายรักชาย แต่ก็ปรากฏในทุกเพศเช่นกัน เพื่อเพิ่มอรรถรสและความรื่นเริงให้กับกิจกรรมทางเพศ รวมทั้งทำให้เกิดอารมณ์ทางเพศสูงกว่าในระดับปกติ⁶² ประเภทของสารเสพติดที่ใช้ ได้แก่ เมทแอมเฟตามีน (ยาไอซ์) ยาเสพติดให้โทษประเภทที่ 1 จีเอชบี (GHB หรือ Gamma-Hydroxybutyric acid) ที่รู้จักกันในชื่อของ “ยาเสียวหนุ่มเสียวสาว” ซึ่งเป็นวัตถุออกฤทธิ์ประเภทที่ 1

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญจากภาคสังคม พบว่า ภาคสังคมได้ทำงานเชิงรุกเพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนสามารถจัดบริการด้านสุขภาพได้เอง (Community led health service) ตลอดจนทำงานในเชิงป้องกันกับกลุ่มที่ติดเชื่อเอชไอวี เกย์ สาวประเภท 2 พนักงานขายบริการทางเพศโดยเฉพาะกลุ่มผู้ชาย และขยายผลไปถึงกลุ่มผู้ติดยาเสพติด ในบริบทชายใช้สารเสพติดเพื่อการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างชายรักชายเพื่อเพิ่มความรู้สึทางเพศ (Chem sex) ซึ่งกรณีดังกล่าวอาจนำไปสู่การกระทำผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา และอันตรายจากการใช้ยาเกินขนาด หรือ overdose⁶³

ดังนั้น ในกรณีที่เจ้าพนักงานตรวจพบผู้มีพฤติการณ์สงสัยว่าเสพยาเสพติดหรือครอบครองยาเสพติดเพื่อเสพที่เป็นผู้ขายบริการทางเพศ คนกลุ่มนี้ก็จะไม่สามารถเข้ารับการบำบัดรักษาการติดยาเสพติดโดยสมัครใจตามประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา 114 เนื่องจากเป็นผู้ต้องหาว่ากระทำผิด

⁵⁸ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. 2539 มาตรา 7.

⁵⁹ ฉัตรพริกา นภาธนพงศ์ และ รัศมีจันทร์ เสาวคนธ์, ‘กฎหมายตีตรา ตีค่า Sex Worker’ (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI), 16 มิถุนายน 2565 <<https://tdri.or.th/2022/06/time-to-rethink-prostitution-act/>> สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2567.

⁶⁰ กัลยกร สมศรี, ‘แล้วจะถูกกฎหมายได้ไหม? ถ้าเข้าใจ (อดีต) ‘Sex Worker’ แบบฉันทัน’ (The Active Thai PBS, 19 กุมภาพันธ์ 2567) <<https://theactive.net/read/understanding-sex-worker/>> สืบค้นเมื่อ 5 มิถุนายน 2567.

⁶¹ กันยารัตน์ ธวัชชัยเจริญยิ่ง และจักรพันธ์ เพ็ชรภูมิ, ‘รายงานวิจัย การใช้สารเสพติดและการตกเป็นเหยื่อในสถานศึกษาของกลุ่มนักศึกษาที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTIQN) ในมหาวิทยาลัยในเขตภาคเหนือตอนล่าง’ (ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากศูนย์ศึกษาปัญหาการเสพติด (ศศก.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) 2565) <<https://cads.in.th/cads/media/upload/1684219178-รายงานฉบับสมบูรณ์%20015.pdf>> 2565) <<https://cads.in.th/cads/media/upload/1684219178-รายงานฉบับสมบูรณ์%20015.pdf>> 2565) สืบค้นเมื่อ 5 มิถุนายน 2567.

⁶² Chem sex คือ การใช้สารเสพติดก่อนหรือในขณะระหว่างการมีเพศสัมพันธ์ เป็นที่นิยมในกลุ่มชายรักชาย แต่ก็ปรากฏในทุกเพศเช่นกันเพื่อเพิ่มอรรถรสและความรื่นเริงให้กับกิจกรรมทางเพศ รวมทั้งทำให้เกิดอารมณ์ทางเพศสูงกว่าในระดับปกติ.

⁶³ A8 ตัวแทนจากภาคสังคม.

ฐานอื่นที่มีโทษจำคุก แม้ว่าความผิดดังกล่าวจะเป็นความผิดที่ไม่ได้ส่งผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อสังคมโดยรวมก็ตาม

อนึ่ง การกระทำความผิดฐานขบเซพ และความผิดเกี่ยวกับการค้าประเวณี เป็นความผิดที่ไม่มีผู้เสียหาย จึงไม่สามารถนำพระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาปรับใช้เพื่อหันเหผู้เซพไปเข้าการบำบัดรักษาได้ อย่างไรก็ตาม ลักษณะการกระทำผิดดังกล่าวเป็นความผิดที่กระทบต่อความสงบเรียบร้อย รัฐจึงมีฐานะเป็นผู้เสียหาย ดังนั้นเมื่อมีอาชญากรรมเกิดขึ้น ตัวแทนของรัฐฝ่ายบริหารได้แก่ ตำรวจและพนักงานอัยการซึ่งมีหน้าที่บังคับการให้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายที่ฝ่ายนิติบัญญัติตราขึ้น⁶⁴ โดยพนักงานอัยการจะทำหน้าที่ตัดสินใจโดยใช้ดุลพินิจว่าจะสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีอาญา หากพิจารณาถึงหลักการดำเนินคดีอาญากับประโยชน์สาธารณะตามระบบการฟ้องคดีโดยดุลพินิจ (opportunity principle) แม้คดีจะปรากฏตัวผู้กระทำผิดและพยานหลักฐานเพียงพอต่อการฟ้องคดี แต่พนักงานอัยการสามารถใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องคดีอาญาได้ หากพิจารณาแล้วเห็นว่าการฟ้องคดีดังกล่าวไม่เป็นประโยชน์สาธารณะ

นอกจากนี้ เมื่อนำหลักเศรษฐศาสตร์เรื่องการวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์มาอธิบายการใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการในการฟ้องคดีอาญากับการมีประโยชน์สาธารณะ โดยกำหนดให้ SB (Social Benefit) หมายถึง ประโยชน์สังคม และ SC (Social Cost) หมายถึงต้นทุนทางสังคม⁶⁵ พบว่าการฟ้องคดีอาญาจะเกิดขึ้นเมื่อมีประโยชน์สาธารณะ กล่าวคือ ประโยชน์สังคม (SB) จะต้องมากกว่าต้นทุนสังคม (SC) ในทางตรงข้ามหากการฟ้องคดีไม่เป็นประโยชน์สาธารณะ กล่าวคือ ต้นทุนทางสังคม (SC) มากกว่าประโยชน์สังคม (SB) พนักงานอัยการสามารถใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องคดีอาญาได้แม้จะปรากฏตัวผู้กระทำผิดและพยานหลักฐานเพียงพอต่อการฟ้องคดีก็ตาม

ในกรณีความผิดฐานขบเซพ หากเป็นกรณีที่เจ้าพนักงานตรวจพบสารเสพติด ขณะที่ผู้เซพขบซีรยนต์ส่วนตัว โดยดูจากพฤติการณ์ประกอบอื่น ๆ แล้ว มิได้ส่งผลกระทบเสียหายต่อสังคม เช่น เจ้าพนักงานตรวจพบภายหลังจากการใช้ยาเสพติดเนื่องจากทำงานหนัก และเป็นสารเสพติดที่ตกค้างอยู่ในร่างกาย เจ้าพนักงานตรวจพบขณะขับขี่ในเวลากลางวัน การขบเซพไม่ได้เป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจ ได้รับอันตรายสาหัสหรือเสียชีวิต พนักงานสอบสวนอาจสรุปสำนวนทำความเห็นเสนอพนักงานอัยการให้ใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องคดี เนื่องจากต้นทุนในการดำเนินคดีอาญาหรือต้นทุนสังคมมากกว่าประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์ที่สังคมจะได้รับความเสียหายต่อสังคมที่เกิดขึ้นจากการที่ผู้กระทำผิดฝ่าฝืนกฎหมายโดยขบเซพมีปริมาณเล็กน้อย ในทางตรงข้าม หากผู้เซพขบซีรยนต์สาธารณะที่ใช้ในการขนส่งผู้โดยสาร และได้เสพยาเสพติดก่อนปฏิบัติหน้าที่ขับรถโดยสารต่อมาระหว่างขบซีรยนต์พาหนะ เมื่อยาหมดฤทธิ์ลง ผู้เซพจะรู้สึกอ่อนเพลีย ไม่สามารถควบคุมตนเองได้เกิดอาการหลับใน และอาจนำไปสู่การเกิดอุบัติเหตุ อันส่งผลกระทบเสียหายอย่างร้ายแรงต่อสังคม

⁶⁴ ปกป้อง ศรีสนิท (เชิงอรรถ 35) 59.

⁶⁵ SB ประกอบด้วย ความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายที่สังคมรับรู้ ว่า ใครทำผิดต้องถูกลงโทษและประโยชน์ที่ผู้กระทำผิดอาจก่อให้เกิดขึ้นกับสังคมในการฝ่าฝืนกฎหมายครั้งนั้น และ SC ประกอบด้วย ต้นทุนในการดำเนินคดีอาญา ค่าใช้จ่ายขององค์กรและบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมต่อคดีและความเสียหายต่อสังคมที่ผู้กระทำความผิดได้ก่อขึ้นจากการฝ่าฝืนกฎหมาย (social harm). ดูประกอบ ปกป้อง ศรีสนิท, (เชิงอรรถ 35) 61.

เนื่องจากอาจมีผู้ได้รับบาดเจ็บหรือถึงแก่ความตายจากอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นนั่นเอง กรณีดังกล่าวจึงเป็นตัวอย่างของสถานการณ์ที่มีประโยชน์สาธารณะเพื่อรักษาไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายพนักงานอัยการจึงควรใช้ดุลพินิจสั่งฟ้องคดีอาญา

สำหรับกรณีผู้เสพและได้กระทำความผิดอาญาเกี่ยวกับการค้าประเวณี ซึ่งมีลักษณะเป็นอาชญากรรมไร้เหยื่อ ผู้กระทำผิด คือ เหยื่อหรือผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำของตนเอง มิได้ส่งผลเสียหายต่อสังคมมากนัก เมื่อพิจารณาถึงการดำเนินคดีอาญาจะเห็นได้ว่าต้นทุนในการดำเนินคดีอาญามากกว่าประโยชน์สาธารณะ รัฐจึงควรพิจารณาให้โอกาสกลุ่มผู้ค้าบริการที่เป็นผู้เสพเข้ารับการบำบัดรักษาตั้งแต่ต้นน้ำของกระบวนการยุติธรรมแทนที่การดำเนินคดีอาญา

ทั้งนี้ การสั่งไม่ฟ้องคดีอาญาอาจสร้างประโยชน์ให้กับสังคม คือ ลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล แต่ก็สามารถสร้างต้นทุนให้กับสังคมได้เช่นเดียวกัน กล่าวคือ คนกระทำผิดไม่ถูกลงโทษ⁶⁶ ดังนี้ ผู้เขียนจึงเห็นควรให้พนักงานอัยการใช้มาตรการชะลอฟ้องสำหรับความผิดอาญาอื่น ๆ สืบเนื่องจากยาเสพติด หากพิจารณาแล้วการฟ้องคดีอาญาไม่เป็นประโยชน์สาธารณะแต่อย่างใด โดยกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ต้องหาปฏิบัติตาม ได้แก่ การเข้ารับการบำบัดรักษา หากสมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษาการติดยาเสพติดจนสำเร็จครบตามเงื่อนไขและได้หนังสือรับรองจากสถานพยาบาล พนักงานอัยการจะสั่งไม่ฟ้องคดีอาญาเด็ดขาด ถ้าผู้ต้องหาผิดเงื่อนไขหรือบำบัดรักษาไม่สำเร็จ พนักงานอัยการก็จะฟ้องคดีต่อศาลกล่าวอีกนัยหนึ่งเมื่อความผิดอาญาเทคนิคไม่มีผู้เสียหายโดยตรง ผู้กระทำผิดจึงต้องมาไกล่เกลี่ยกับรัฐแทนโดยปฏิบัติตามเงื่อนไขด้านการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดตามที่รัฐกำหนดนั่นเอง เมื่อเทียบเคียงกับมาตรการ “เตือนแบบมีเงื่อนไข” (conditional caution) ของประเทศอังกฤษเพื่อหันเหผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดเล็กน้อยในที่มีเหตุอันควรเชื่อว่าการกระทำผิดนั้นเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการใช้ยาเสพติดและยอมรับว่าตนได้กระทำความผิดจริงออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาปกติเพื่อเข้ารับการบำบัดรักษาการติดยาเสพติด โดยผู้ต้องหาจะต้องให้ความยินยอมในการปฏิบัติตามเงื่อนไขการบำบัดรักษาและพนักงานอัยการเจ้าของสำนวนเห็นควรที่จะให้ใช้การเตือนแทนการฟ้องคดี

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น หากมีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เสพยาเสพติดและได้กระทำความผิดฐานอื่นซึ่งเป็นความผิดเล็กน้อยสืบเนื่องจากการเสพยาเสพติดสามารถเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูตั้งแต่ต้นทางจะเป็นการสอดคล้องกับแนวคิดการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด (rehabilitation) และการส่งเสริมการกลับคืนสู่สังคมของผู้กระทำผิด (reintegration) ลดการตีตราจากสังคม อันเป็นการลดโอกาสในการหวนกลับมากระทำความผิดซ้ำและแก้ปัญหาที่สาเหตุของการกระทำผิดได้อย่างแท้จริงอีกด้วย

5. บทสรุป

ตามประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา 114 ในกรณีที่เจ้าพนักงาน ป.ป.ส. หรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจตรวจพบผู้มีพฤติการณ์อันควรสงสัยว่ากระทำความผิดฐานเสพยาเสพติดตามมาตรา 162 หรือมาตรา 163 หรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดเพื่อเสพตามมาตรา 164 ไม่มีพฤติกรรมที่อาจ

⁶⁶ ปกป้อง ศรีสนิท (เชิงอรรถ 35) 67.

ก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้อื่นหรือสังคมและสมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษา เจ้าพนักงาน ป.ป.ส. หรือ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจสามารถส่งตัวผู้นั้นไปสถานพยาบาลยาเสพติดหรือศูนย์คัดกรองแทนการดำเนินคดีอาญา แต่ต้องเป็นกรณีที่ไม่ว่าปรากฏว่า ผู้นั้นเป็นผู้ต้องหาหรืออยู่ในระหว่างถูกดำเนินคดีในความผิดฐานอื่นซึ่งเป็นความผิดที่มีโทษจำคุกหรืออยู่ในระหว่างรับโทษจำคุกตามคำพิพากษาของศาล ส่งผลให้ผู้เสพยาเสพติดและกระทำความผิดฐานอื่นสืบเนื่องจากการติดยาเสพติด เช่น การลักทรัพย์ เพื่อหาเงินไปซื้อยาเสพติดมาเสพ หรือในกรณีของผู้เสพและได้กระทำความผิดเล็กน้อยเนื่องจากการออกฤทธิ์ของสารเสพติดจึงไม่สามารถเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษาได้ตั้งแต่ต้นทางของระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในขณะที่ผู้ใช้ยาเสพติดที่มีอาการทางจิตเวชมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างก้าวกระโดด ผู้ป่วยที่ยังไม่ได้รับการรักษายังคงใช้ชีวิตในหมู่บ้านและชุมชนเกิดเป็นภัยซ่อนเร้นในสังคมเสี่ยงต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน รวมทั้งความเสี่ยงต่อการก่ออาชญากรรมประเภทต่าง ๆ อาจนำมาสู่ผลกระทบเป็นวงกว้างต่อสังคมในอนาคต

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญและผู้เข้ารับการบำบัดรักษาการติดยาเสพติด ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่าในกรณีของผู้เสพหรือติดยาเสพติดและได้กระทำความผิดฐานอื่นซึ่งเป็นความผิดเล็กน้อยสืบเนื่องจากการเสพยาเสพติดควรได้รับโอกาสในการหันเหออกไปบำบัดรักษาอาการติดยาเสพติด กล่าวคือ ในการกระทำความผิดฐานอื่นสืบเนื่องจากการเสพยาเสพติดที่มีเหยื่อหรือผู้เสียหายรัฐควรนำแนวคิดในเรื่องของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) มาปรับใช้ควบคู่กับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาในชั้นสอบสวน ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 โดยกำหนดมาตรการทางกฎหมายที่เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำความผิดได้พูดคุยปรับความเข้าใจรวมทั้งร่วมกันหาทางออกที่เหมาะสมสำหรับการกระทำผิดนั้น ๆ ส่งผลให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกสำนึกในการกระทำและกล่าวคำขอโทษ พร้อมชดเชยเยียวยาความเสียหายให้กับผู้เสียหาย รวมทั้งไม่หวนกลับมากระทำความผิดซ้ำอีก อีกทั้งยังมีส่วนช่วยในการปรับเปลี่ยนมุมมองของสังคมและผู้เสียหายต่อผู้เสพยาเสพติดซึ่งเป็นผู้ป่วยในทิศทางที่ดีขึ้นอีกด้วย สำหรับกระทำความผิดอาญาฐานอื่นซึ่งเป็นความผิดเล็กน้อยสืบเนื่องจากการเสพยาเสพติดที่ไม่มีผู้เสียหายหรือความผิดที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม เช่น กรณีความผิดฐานขับเสพยา หรือการค้าประเวณี รัฐอาจพิจารณาใช้มาตรการชะลอฟ้องโดยกำหนดให้ผู้เสพไปเข้ารับการบำบัดรักษายาเสพติดถ้าและผลการบำบัดฟื้นฟูเป็นที่น่าพอใจ พนักงานอัยการก็จะสั่งไม่ฟ้อง

6. ข้อเสนอแนะ

ผู้เขียนเห็นควรให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยเพิ่มเติมบทบัญญัติประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา 114/1 มาตรา 114/2 กรณีการกระทำความผิดฐานอื่นซึ่งเป็นความผิดเล็กน้อยสืบเนื่องจากการเสพยาหรือติดยาเสพติด และประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา 114/3 ในประเด็นเกี่ยวกับกรณีการกำกับดูแลภายหลังกระบวนการบำบัดฟื้นฟู ดังนี้

(1) **เพิ่มเติมบทบัญญัติ มาตรา 114/1** กรณีการกระทำความผิดฐานอื่นซึ่งเป็นความผิดเล็กน้อยสืบเนื่องจากการเสพยาหรือติดยาเสพติด : ความผิดที่มีผู้เสียหาย

มาตรา 114/ 1 “ในกรณีที่เจ้าพนักงาน ป.ป.ส. หรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจตรวจพบ ผู้ที่มีพฤติการณ์อันควรสงสัยว่ากระทำความผิดฐานเสพยาเสพติดตามมาตรา 162 หรือมาตรา 163 หรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดเพื่อเสพตามมาตรา 164 และผู้นั้นได้กระทำความผิดฐานอื่นซึ่งเป็น ความผิดเล็กน้อยสืบเนื่องจากการเสพหรือติดยาเสพติดและเป็นการกระทำความผิดครั้งแรก เมื่อผู้ต้องหาและผู้เสียหาย ได้ดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชั้นการสอบสวนตามพระราชบัญญัติ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 57 เป็นที่เรียบร้อยแล้ว และผู้ต้องหายินยอมเข้าสู่กระบวนการ บำบัดรักษาโดยสมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษา ให้เจ้าพนักงาน ป.ป.ส. หรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือ ตำรวจส่งตัวผู้นั้นไปสถานพยาบาลยาเสพติดหรือศูนย์คัดกรองต่อไป”

(2) **เพิ่มเติมมาตรา 114/2** กรณีการกระทำความผิดฐานอื่นซึ่งเป็นความผิดเล็กน้อยสืบเนื่องจากการ เสพหรือติดยาเสพติด : ความผิดที่ไม่มีผู้เสียหาย

มาตรา 114/2 “ในกรณีที่เจ้าพนักงาน ป.ป.ส. หรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจตรวจพบ ผู้ที่มีพฤติการณ์อันควรสงสัยว่า กระทำความผิดฐานเสพยาเสพติดตามมาตรา 162 หรือมาตรา 163 หรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดเพื่อเสพตามมาตรา 164 และผู้นั้นได้กระทำความผิดฐานอื่น ซึ่งเป็นความผิดเล็กน้อยสืบเนื่องจากการเสพหรือติดยาเสพติดหากเป็นความผิดที่รัฐเป็นผู้เสียหาย ให้พนักงานสอบสวนทำความเห็นเสนอพนักงานอัยการเพื่อพิจารณามีคำสั่งให้ชะลอการฟ้องไว้ก่อน เมื่อเห็นว่าการดำเนินคดีไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะโดยกำหนดเงื่อนไขให้มีเข้ารับการบำบัดรักษา การติดยาเสพติดด้วยความยินยอมของผู้ต้องหาว่ากระทำความผิด”

(3) **เพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 114/3** กำหนดผลทางกฎหมายกรณีการกำกับดูแลภายหลัง กระบวนการบำบัดฟื้นฟู : กรณีผู้เสพยาเสพติดและกระทำความผิดฐานอื่นสืบเนื่องจากการติดยาเสพติด

มาตรา 114/3 ในกรณีผู้เสพยาเสพติดและกระทำความผิดฐานอื่นสืบเนื่องจากการติดยาเสพติด เมื่อผู้ต้องหาและผู้เสียหาย ได้ดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชั้นการสอบสวนตามพระราชบัญญัติ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 57 เป็นที่เรียบร้อยแล้ว และผู้ต้องหายินยอมเข้าสู่กระบวนการ บำบัดรักษาโดยสมัครใจตามประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา 114/1 หรือในคดีที่พนักงานมีคำสั่ง ชะลอฟ้องตามมาตรา 114/2 หากต่อมาผู้ต้องหาไม่ผลการบำบัดฟื้นฟูไม่เป็นที่น่าพอใจ หลบหนีหรือไม่ให้ความร่วมมือในการบำบัดรักษาจนครบถ้วน โดยไม่มีเหตุอันควร ให้สถานพยาบาลยาเสพติดหรือ สถานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดจัดทำประวัติ ข้อมูลและพฤติการณ์ของผู้ต้องหาเพื่อประโยชน์ ในการพิจารณาให้เข้ารับการบำบัดรักษาในครั้งถัดไป และให้สถานพยาบาลยาเสพติดหรือสถานฟื้นฟู สมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดมีหน้าที่ประสานแจ้งไปยังพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจเพื่อออกคำสั่งให้มี การดำเนินคดีต่อไปหรือรายงานพนักงานอัยการเพื่อพิจารณาฟ้องคดีผู้นั้นต่อไป

หากผู้ต้องหาที่เข้ารับการบำบัดรักษาตามวรรคหนึ่งมีผลการบำบัดฟื้นฟูเป็นที่น่าพอใจจนได้รับ การรับรองเป็นหนังสือว่าเป็นผู้ผ่านการบำบัดรักษาเป็นที่น่าพอใจจากหัวหน้าสถานพยาบาลยาเสพติด หรือสถานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ให้หัวหน้าสถานพยาบาลยาเสพติดหรือสถานฟื้นฟูสมรรถภาพ ผู้ติดยาเสพติดแล้วแต่กรณี มีหน้าที่ประสานแจ้งไปยังพนักงานสอบสวนทราบเพื่อจัดทำบันทึก

การปฏิบัติตามข้อตกลงส่งไปยังพนักงานอัยการพร้อมด้วยสำนวนการสอบสวนและเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อพิจารณายุติคดี”

กล่าวโดยสรุป การดำเนินคดีอาญาและใช้โทษจำคุกกับผู้กระทำผิดในคดียาเสพติดในส่วนของผู้กระทำผิดฐานอื่นซึ่งเป็นความผิดเล็กน้อยสืบเนื่องจากยาเสพติดย่อมเกิดผลกระทบในทางลบต่อผู้กระทำผิดทั้งในด้านสุขภาพและการกลับคืนสู่สังคม ดังนั้น การหันเหตัวผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดและกระทำผิดฐานอื่นซึ่งเป็นความผิดเล็กน้อยสืบเนื่องจากยาเสพติดไปบำบัดรักษาตั้งแต่จุดเริ่มต้นของกระบวนการยิ่งกว่าการลงโทษโดยมีการนำข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำผิดแต่ละคนมาพิจารณาประกอบ ย่อมส่งผลให้การบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้นและสามารถลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำได้อย่างยั่งยืน